

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь—бакалавр

на тему:

«Мотиви залученості студентства м. Києва до проєкологічних організацій»

Виконав: студент 4-го
року навчання спеціальності
054 «Соціологія»
Павлюк Ілля Володимирович

Керівник: Артикуца С.С.
старший викладач кафедри соціології НаУКМА

Рецензент:
Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою « _____ »
Секретар ЕК: _____
« ____ » _____ 2020 р.

Київ—2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОЕКОЛОГІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЇХ АКТИВІСТІВ.....	7
1.1. Громадський активізм та громадські рухи як явища.....	7
1.2. Категоризація та ознаки еко-активістів.....	11
1.3. Мотивація до активістської діяльності, рекрутинг активістів.....	14
РОЗДІЛ 2. МОТИВАЦІЯ АКТИВІСТІВ ДО ПРОЕКОЛОГІЧНОЇ АКТИВІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	29
2.1. Методологія та дизайн дослідження.....	29
2.2. Самоідентифікація еко-активістів	31
2.3. Мотиви та чинники долучення активістів до екологічних організацій...33	
2.4. Механізм рекрутингу активістів.....	38
2.5. Мотиви та чинники активізму в межах проєкологічної організації.....	42
2.6. Фактори, що виступають демотиваторами.....	47
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТОК А. Гайд для проведення інтерв'ю	62
ДОДАТОК Б. Транскрипт проведеного інтерв'ю.....	64
ДОДАТОК В. Модель волонтерського залучення.....	70

ВСТУП

В Україні наразі можна спостерігати екологічні проблеми, які узагальнено називають екологічною кризою. Можна в порівнянні зрозуміти, в якому екологічному стані знаходиться саме Україна, використавши рейтинг ЕМІ (Environmental Perfomance Index, 2018). У 2018 році Україна посіла 109 місце з 180 країн із значенням індексу 52.87, що не є задовільним результатом. Найбільш несприятлива ситуація в нашій країні стосується клімату, енергетичної складової та біорізноманіття. «У свою чергу, екологія істотно впливає на економіку. За даними Міністерства екології та природних ресурсів України, середньорічні втрати ВВП внаслідок погіршення стану навколишнього природного середовища становлять 10–15%», – зазначає Хвесик (2014, с 77), професор економічних наук. Окрім власної екологічної кризи, має місце і загальносвітові екологічно проблеми – такі, як наприклад, глобальне потепління.

Серед висновків міжнародної асамблеї зі змін клімату можна виокремити наступні (Дідух, 2009, с.34): зміни клімату насправді відбуваються, а, отже, існують. Середня температура в Україні поступово підвищується на 0.3-0.6 градусів за Цельсієм щодаки; тренд у змінах клімату може призвести до екологічної катастрофи, наразі ми можемо споглядати екологічну кризу; людство не в змозі стримувати кризу технічними та економічними засобами.

За останні 30 років середня температура в місті Києві та області зросла на 1,7 градусів (Горний, та ін., 2016). За прогнозом науковців, це буде продовжуватись, та є вірогідність, що у 2024 році середня денна температура в Києві збільшиться ще на 1,4 (с. 183) градуси за Цельсієм.

Окрім глобальної світової екологічної кризи, для України ще характерні екологічні наслідки, що виникли через війну на Сході. Наразі серед існуючих там проблем виділяють (Личинко, 2016, с 269): «порушення екосистем та природних територій, руйнування промислових та екологічно небезпечних

об'єктів, забруднення джерел питної води, земель, атмосферного повітря, порушення геологічного середовища». Таким чином, ситуацію можна назвати критичною та такою, що варта уваги.

За інформацією репрезентативного опитування, що було проведене дослідницьким центром Socis (2019), екологічна свідомість українців поступово підвищується. Так, порівняно з 2014 роком, у 2019 році кількість людей, що вважають «забруднення навколишнього середовища» найбільшою екологічною проблемою, зросла з 34.1% до 57.9%, а тобто майже у два рази. Ця проблема виступає і такою, що на думку третини (35,7%) опитаних найбільшим чином загрожує майбутнім поколінням у світі та входить у 5 найважливіших проблем для України. Так, найбільш гострими екологічними проблемами українці виділяють: проблеми зі сміттям, вирубку лісів, забруднення річок, забруднення ґрунтів та радіоактивне забруднення. Трохи більше половини громадян заявили про свою готовність «звертатися із заявою або листом про забруднення довкілля в органи державного управління» та «повідомляти громадськість через засоби масової інформації про відомі Вам випадки забруднення довкілля» (53,3% та 50,3% відповідно), що вже може виступати однією із існуючих форм екологічного активізму.

Висновком з цих тверджень може бути те, що важливий особистісний вплив кожного окремо взятого індивіда. «Важливо, щоб ми не залишилися байдужими і вчасно реагували на попереджувальні сигнали довкілля, адже давно відомо, що значно легше і дешевше запобігти лиху, ніж ліквідувати його наслідки», – зазначає заслужений діяч науки та техніки України, Яків Дідух (с. 43). Як результат, такі тренди, безумовно, можуть призвести до сплеску екологічних організацій, що можуть вести своєю роботою пропаганду проекологічного способу життя.

Поява таких рухів та організацій відбувається не просто так, а свідомим чином, шляхом низових активностей, що є вмотивованими та такими, які реалізуються окремими індивідами. Такі об'єднання наразі виступають

самостійним політичним суб'єктом. Питання полягає в тому, що спонукає людей до таких активностей та які окремі риси для них властиві

Зміна клімату наразі є одним із найбільших викликів, з яким нам доводиться стикатися. Як результат, населення країни починає більш свідомо ставитися до свого споживання, більше уваги приділяти питанням довкілля та слідкувати за екологічним порядком денним.

Евристичний потенціал роботи дозволяє застосувати дослідження в таких галузях соціології, як соціологія організацій або соціологія екології.

Об'єктом дослідження виступає явище громадського активізму.

Предметом дослідження є мотиви залученості студентства м. Києва до проєкологічних організацій.

Метою даного дослідження є з'ясування чинників, які можуть впливати на вступ до тієї чи іншої організації із захисту природи (на прикладі представників українських проєкологічних організацій).

Завданнями дослідження є:

1. З'ясувати основні підходи до вивчення громадських рухів
2. Визначити ключові характеристики, притаманні проєкологічному активісту
3. З'ясувати основні підходи до вивчення мотивації діяльності в громадських організаціях
4. Визначити мотивації еко-активістів до вступу в енвайроменталістські рухи на прикладі еко активістів м. Києва
5. Визначити мотивації еко-активістів до діяльності в енвайроменталістських рухах на прикладі еко активістів м. Києва
6. З'ясувати фактори, що виступають демотиваторами участі в проєкологічних організаціях
7. Визначити механізм рекрутингу проєкологічних активістів

Для аналізу було обрано якісні методи дослідження, а саме метод напівструктурованих інтерв'ю, що дозволить в повній мірі отримати необхідні відповіді на завдання дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОЕКОЛОГІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЇХ АКТИВІСТІВ

1.1. Громадський активізм та громадські рухи як явища

Еко-активізм, безумовно, є одним із проявів громадського активізму та найчастіше виражається у формі соціальних рухів. Одне із завдань дослідження полягає в тому, щоб виокремити особливості еко-активізму, порівняльно із загальними рисами громадського активізму. Для цього потрібно концептуалізувати, що саме ми визначаємо, як громадський активізм.

Найбільш поширені визначення про суспільні рухи в соціології є ті, що визначають їх як агентів колективної дії. Так, наприклад, Ентоні Гідденс (1999, с. 503) зазначає, що суспільні рухи – це спроба групи людей реалізувати їх спільні колективні інтереси поза межами існуючих інституцій. Про схожий концепт висловлюється і Пйотр Штомпка (1997, с. 223), де говорить про те, що суспільні рухи – це один із різновидів існуючих колективних дій, що мають за мету соціальні зміни та розвиваються поза межами інституцій. Туран (Touraine, 1981) визначає соціальні рухи, як центральних колективних дійових осіб, що можуть вирішити конфлікти, які лежать в основі виробництва самого суспільства.

Савель'єва (2015, с.19) із посиланням на Тіллі пише, що «суспільні рухи як засоби мобілізації групових ресурсів виникають тоді, коли люди не мають інституалізованих засобів для артикуляції та агрегування своїх інтересів, а також тоді, коли держава не має змоги виконати вимоги населення або посилює свої вимоги до нього». Це також може виступати однією з головних характеристик суспільного руху як явища.

Пилипенко (с. 68, 2013) дає інтегроване визначення того, що ми можемо називати громадським рухом: добровільне формування людей, що виникає на основі їхнього свідомого волевиявлення відповідно до спільних політичних

інтересів, прав і свобод. Він також виділяє, що наразі суспільство було змушено створити інший тип суспільних рухів та описувати їх потрібно, враховуючі їх новітні характеристики.

Досліджуючи громадські рухи нового типу, Скокова (2014, с.138) пише про чотири ключові їх характеристики: «громадські рухи нового типу значно рідше ставлять перед собою економічні або політичні цілі»; «учасниками нових громадських рухів не є, як вважалося раніше, представники робочого класу»; «нові громадські рухи значно рідше використовують традиційні політичні канали та механізми прийняття рішень - для них більшою мірою властива тактика громадянської непокорності і мобілізації громадської думки»; «нові громадські рухи розмивають межу між поняттям індивідуального і колективного, сфера публічного часто знаходиться під впливом індивідуальних потреб».

Пічардо (Pichardo, 1997. с. 416) зазначає про те, що нові соціальні рухи є менш жорсткими за формою своєї організації. Найчастіше вони горизонтальні та не мають чіткої ієрархії, що було притаманно соціальним рухам в минулому часі.

Наумкіна та Нерубашенко (2015, с. 174) окреслюють громадський активізм, як форму протестного руху сучасності. Таким чином, як явище активізм доволі часто виступає в якості опозиції до наявних суспільних настроїв. Активізм може бути як контркультурний або просто не популярний в громаді рух. Також, науковці зазначають про те, що «ці сфери не приносять матеріальної вигоди, але життєво важливі як для світової громади, так і для окремої людини». Таким чином, активісти інвестують свій власний час задля можливого блага для окремого суспільства.

Задля того, щоб громадський активізм міг себе забезпечити, потрібно, щоб були дотримані наступні умови (Наумкіна & Нерубашенко, 2015, с. 175):

наявність чіткої громадської позиції; наявність громадської ініціативи; високий рівень громадянської компетентності; розуміння своєї відповідальності.

Сьогодні громадські рухи в умовах глобалізації породжуються (Пилипенко, 2013) як наслідок ігнорування проблем місцевих громад. Такі рухи покликані ставити на денну повістку те, що непокоїть місцеву владу. Однією з ключових характеристик науковець визначає те, що «кожен з громадських рухів має на меті захист прав та законних інтересів певної категорії громадян, сприяння їх консолідації та досягненню спільних цілей. Ідейне поле громадських рухів переважно лежить у площині протиставлення "старого" і "нового"» (2013). Окрім спрямованості громадського руху, Пилипенко зазначає, що їх ще можна класифікувати за такими критеріями, як масштаб, централізованість, спосіб дій тощо (2013). За масштабом, наприклад, він виділяє локальні, загальнонаціональні та міжнародні рухи. Таким чином, локальні, як першопочаткова точка відліку з часом можуть перерости у міжнародні організації.

Говорячи про співвідношення соціальної організації та громадських рухів Фостер (2015, с.26) пише, що «соціальна організація є формальним соціальним утворенням, тоді як суспільний рух неформальна мережа, з відносно дифузною колективністю та низьким рівнем формальної організації». Він також зазначає, що громадський рух доволі часто виступає проміжною ланкою між групою та соціальною організацією. Суспільний рух можна визначити за такими факторами, як «ефективність, результативність, організаційна структура, така, взаємодія з соціальними інституціями, мобілізаційні можливості організації». Для мобілізації, на думку автора, потрібні більш складні організаційні та комунікаційні можливості. Суспільні рухи мають ієрархічну структуру, базу активістів, що складаються з постійних учасників, залучаються до певних акцій, мають окреслені рольові позиції та забезпечують ефективність своєї діяльності (Фостер, 2015).

Однією із форм громадських рухів сучасності, є їхній прояв в мережі інтернет, або ж і повне функціонування лише в онлайні. Існування громадських рухів ніяким чином не зменшує їх прояв в офлайн просторі. Навпаки, онлайн та офлайн комунікація доповнюють одна одну: «роблячи молодь більш уважною до однієї сфери суспільних проблем, це не робить їх нечутливими до інших» (Milošević-Dorđević & Žeželjc, 2017, p. 117).

«Енвайроменталізм може бути визначений поведінково як схильність до дій з проекологічною метою. Деякі теорії трактують екологізм як питання світогляду» (Stern, 2000, p.411).

У своїй роботі Штерн (Stern) вводить термін «екологічно-значуща поведінка», яка може бути визначена тим, яким чином люди впливають на зміну розподілу та доступності природних матеріалів у середовищі, змінюють еко-системи або біосферу.

Серед екологічних рухів Поппер (2014, с.340) виділяє наступні загальні риси: «бажання встановлення такого порядку, при якому суспільство й економіка угармонізовані з природою; ставка на принцип сталості економіки, перевага віддається тим галузям економіки, що можуть бути використані і майбутніми поколіннями, наприклад, регенеративні джерела енергії; як можна більш широка децентралізація організаційних форм суспільної системи; вимога стосовно кожного бути активним і брати діяльну участь у вирішенні суспільних проблем; повне відмовлення від застосування сили в міжнародних відносинах. Збереження світу – першорядна задача».

Можна окреслити чотири основних етапу енвайроменталістської організації (Паламарчук, н.д.): соціальні обурення стосовно певної екологічної проблеми; мобілізація учасників руху; утворення формальної екологічної організації; інституціоналізація екологічного руху.

У цьому підрозділі було дано визначення громадських рухів, які поширені в академічних колах. Було виокремлено ряд ключових характеристик

громадського активізму та громадських рухів, що дозволяють подивитися на них, як на явища. Було виділено умови, які потрібні задля функціонування громадської організації. Також увага була приділена тому, в яких соціальних проявах вони можуть виражатися. Окремий дослідницький інтерес був зосереджений на тому, що відрізняє проекологічну громадську організацію від усіх інших.

1.2. Категоризація та ознаки еко-активістів

На сьогодні організації можна розглядати як утворення, які доволі сильно пов'язані з індивідом через те, що люди проводять багато часу на своїх робочих місцях, а отже, їх духовна ідентичність закладена у їхніх організаціях (Benefiel, 2005).

Стосовно сприйняття себе самих активістів, Vobal (2007, p.152) пише про те, що існує певний «досконалий стандарт (perfect standart)». Цей досконалий стандарт базується на цінності смирення та на цінності суворості. Таким чином, оточуючі «цінують активістів за рівень непохитної жертовності, який він приносить до її соціальних змін. На цей погляд, активіст відзначається своєю готовністю йти до крайнощів у своїй справі». Науковець також зазначає, що «щоб гідно заслужити поважне звання активіста, ви повинні вкласти свій час і продемонструвати свою прихильність». Респонденти з інтерв'ю науковця говорять про те, що активісти заслуговують бути названими активістами тільки в тому разі, якщо вони «живуть проблемою», працюють у цій сфері дуже наполегливо та виділяють своїй справі достатньо часу. Таким чином, вимоги, що висувуються суспільством стосовно того, яким потрібен бути «справжній активіст», часто є доволі складними для їх виконання та не релевантними для самого активіста. Як наслідок, деякі люди можуть займатися активізмом або навіть належати до певних громадських рухів та, попри це, не називати себе активістом.

Кортеше (Cortese, 2015), провівши дослідження про те, яким чином активісти себе сприймають, виокремив три існуючих категорії, які можна коротко характеризувати одним словосполученням: емпатики (emphatics); демаркатори (demarcators); примирювачі (reconcilers).

Емпатики виступають відданими виконавцями. Вони визначають поняття «активізм» надзвичайно позитивним чином та ототожнюють його з активістами ідеального типу. Ці актори доволі часто встановлюють стандарти активізму в русі або організації та виступають в якості лідерів, що глибоко віддаються цілям та, насамперед, результатам руху. Деякі з емпатиків, як зазначає автор, фокусуються навіть не на досягненні результатів, а на тактиці їх досягнення (Cortese, 2015, p.217).

Демаркатори виділяються тим, що зазначають, що вони хороші активісти. характеризуються тим, що чітко відокремлюють «хорошого активіста» від «поганого». Вони вважають себе гарними активістами та встановлюють розрізнення стосовно якості активістів в межах громадських рухів. Більшість демаркаторів виступали лідерами певних рухів у минулому, що свідчить про те, що встановлення таких кордонів може означити функцію «дозорного» в межах стратегії руху. Це відбувається задля того, щоб відокремити поганих «радикальних» активістів або може бути результатом розрізнених поглядів на тактику з нинішнього пулу членів руху. Вони зазначають про те, що потрібно свідомо ставитися до стратегій, адже вони вважають агресивний та конфронтаційний активізм за неприйнятний. Вони ставлять себе в культурну опозицію до радикальних активістів. (Cortese, 2015, p.217).

Ключова характеристика примирювачів у тому, що вони вважають активізмом все, що вони роблять. Вони відомі тим, що поступово будують нове визначення для слова «активізм» задля того, щоб узгодити свою роль в місії руху. Вони можуть ігнорувати «ідеальний стандарт» активізму та встановлювати свій власний. Майже все, що вони роблять, в межах руху, класифікується ними, як активізм. Науковець зазначає, що примирювачі

поділяються на три групи (Cortese, 2015, p.217): ті, хто останнім часом брав участь у русі і ще не був соціалізований, виходячи з очікування активістів; ті, хто не вважає свою діяльність рівнем роботи інших активістів, або колишніх лідерів, які нещодавно покинули активізм, вибравши менш трудомістку роль, щоб зосередити увагу на своєму особистому житті; ті, хто сприймають претензії щодо власної ідентичності, заявляючи, що їхні неактивістські заняття, які вони зараз роблять замість попередньої лідерської роботи, яку вони колись робили в русі, кваліфікуються як активізм («активізаційні» активісти»).

Типовий еко-активіст – це індивід, що переймається існуючими проблемами з навколишнім середовищем, такими як якість повітря, вимирання видів тварин, забруднення природи та іншими. Проєкологічні активісти є також більш залученими до інформації про здоров'я особистості. Вони почувають, що саме на них та їхній організації може лежати відповідальність за стан навколишнього середовища (SGuin, Pelletier, & Hunsley, 1998).

Серед тих, хто більш вірогідно будуть займатися енвайроменталістською діяльністю, виділяють наступних (Jones & Dunlap, 1992): молодші дорослі, добре освічені, політичні ліберали, демократи, люди, які виховуються та проживають зараз у міських районах, та зайняті за межами первинних галузей промисловості. Геррера (Herrera, 1992) зазначає, що серед екологічних активістів менше людей, що зацікавлені у матеріальному достатку та у використанні нових технологій.

Стосовно українських активістів, є інформація про події під час революції Гідності (Середа, 2015): «на локальному рівні громадський активізм є вищим, проте рівень активності локальних чи регіональних спільнот в Україні може істотно різнитися» (с.72). Активістами виступають «молоді чи середнього віку міщани з високим рівнем освіти та суб'єктивним відчуттям матеріального благополуччя, які часто працюють у власному бізнесі і мають досвід роботи або навчання за кордоном» (с.72).

У рамках цієї роботи варто також окреслити рухи способу життя (lifestyle movements), що притаманні сьогоденню. Таким активістам властиві наступні риси (Haenfler, Johnson, & Jones, 2012, p. 5): сприяють індивідуальним (не колективним) діям; участь відбувається насамперед на індивідуальному рівні з суб'єктивним розумінням того, що інші вживають подібних дій, колективно доповнюючи соціальні зміни; займаються приватними (не громадськими), активностями, що є доволі тривалими; це відбувається у повсякденному житті; суб'єктивно розуміють свої індивідуальні, приватні дії як зусилля щодо соціальних змін; беруть участь у роботі над собою, особливо зосереджуючись на вихованні морально узгодженої особистісно значущої ідентичності в контексті колективної дії. Особистість – це початок соціальних змін; схильність орієнтуватися на суспільні тренди; структурна дифузність.

У цьому підрозділі було виділено ключові характеристики проекологічного активіста, а також такі характеристики, що відрізняють громадського еко-активіста від будь-якого іншого громадського активіста. Було визначено особистостей, які з більшою долею вірогідності можуть долучитися до енвайроменталістської діяльності, а також особливості тих індивідів, що можуть долучатися до активізму в українських реаліях. Було виокремлено «ідеальний стандарт», що існує в межах активістської діяльності. Також було виділено три існуючих категорії проекологічних активістів, які були досліджені Кортеше (2015). Було окреслено енвайроменталістський рух способу життя, що виходить за межі організацій, проте також є своєрідним проявом екологічного активізму.

1.3. Мотивація до активістської діяльності, рекрутинг активістів

Участь індивіда в активізмі виокремлюють за його цілями та мотивами (Klandermans et al. 2004): тому, що люди бачать активізм як можливість змінити доступними витратами стан справ, яким вони незадоволені; тому що вони ототожнюються з іншими залученими; тому, що вони хочуть висловити свій гнів до цілі, яка порушила їхні цінності.

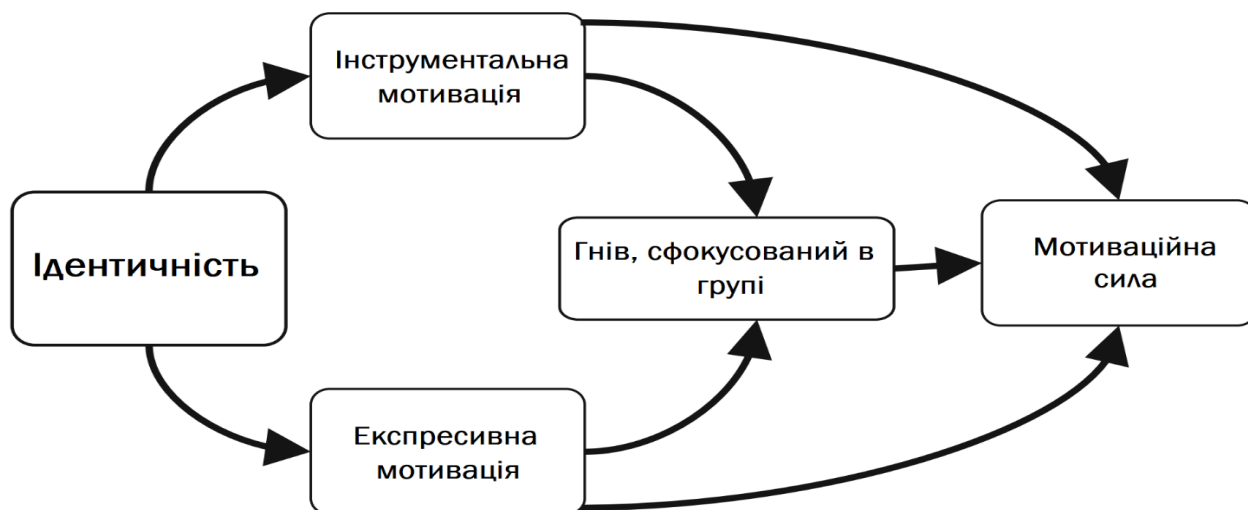

Рис. 1.1. Інтегративна модель обліку мотивації протесту (Van Stekelenburg et al. 2009, 2011)

Інструментальна мотивація тут полягає в досягненні цілей, покращенні середовища, в якому існує індивід, а також інших більш раціональних положень. Експресивна мотивація означає, що люди фокусуються на вираженні своїх емоцій: на розрядці негативних та отриманні позитивних. Об'єднання довкола інструментальної мотивації сфокусоване на ціледосягненні, в той час як експресивна мотивація на досягненні персональних внутрішніх цілей. Таким чином, витoki інструментальної та експресивної мотивації можуть трансформуватися в гнів, який зосереджується в певному русі. Це є складові мотивації, що спонукають активістів до дій.

Те, що саме стимулює проекологічного активіста займатися активістською діяльністю, може також пояснюватися теорією запланованої поведінки (Fielding, McDonald, & Louis, 2008). Це означає, що ціннісні орієнтирі індивіда, норми поведінки, суб'єктивне відношення до певних явищ, можуть формувати поведінкові наміри та саму поведінку особистості. Ця теорія дещо схожа на Value-Belief-Norm теорію Stern'a (2000).

Штерн (Stern, 2000) виокремлює певний набір цінностей серед яких альтруїстичні, егоїстичні та традиційні. Вони формують екологічну парадигму в міркуванні особистості, після чого вони усвідомлює наслідки екологічних

проблем та починає брати на себе відповідальність. Це утворює певний набір проекологічних норм які можуть в подальшому проявлятися у вигляді активізму, участі в організаціях, політичній підтримці та екологічному способі життя.

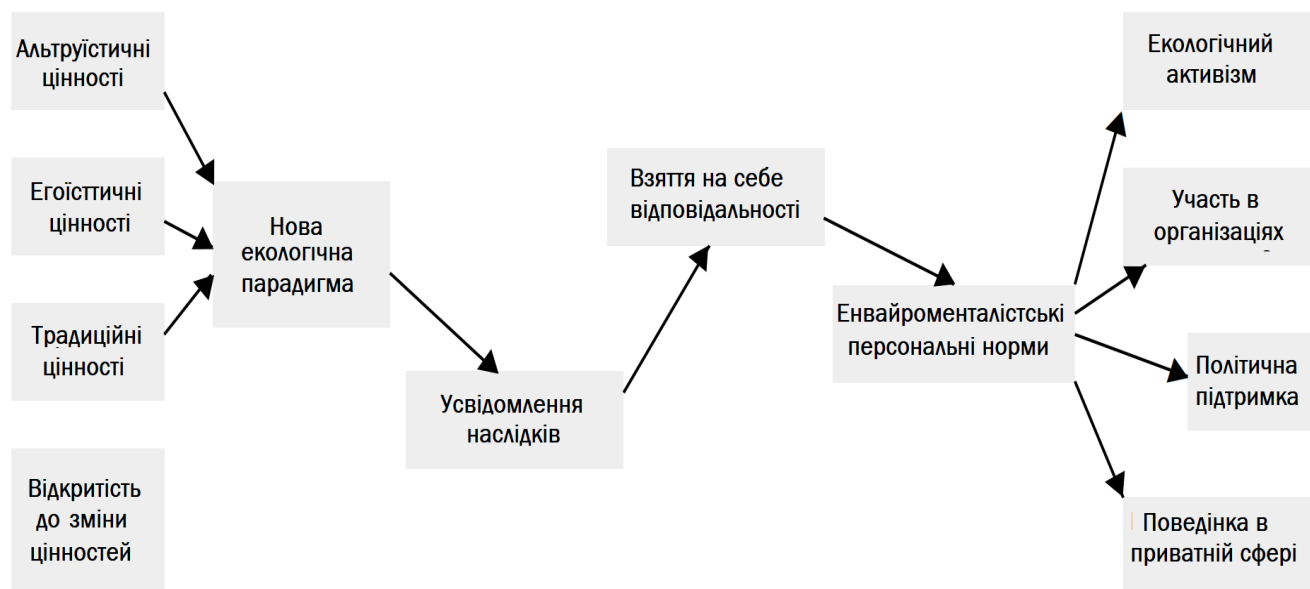

Рис. 1.2. Схематична модель змінних в теорії Value-Belief-Norm (Stern, 2000)

«Процес категоризації себе за певною соціальною ідентичністю призводить до акцентуації подібності між собою та іншими членами інгрупи та відмінностей між собою та членами аутгрупи. Таким чином, поведінка та очікування інших членів групи виступатимуть каталізатором для відповідної поведінки, особливо коли ця соціальна ідентичність є центральною для власної ідентифікації» (Fielding, McDonald, & Louis, 2008, p.319).

Чим сильніше особистість ідентифікує себе як екологічний активіст, тим більший в неї намір брати участь у активізмі (Fielding, McDonald, & Louis, 2008). Це може означати, що самосвідомість та обізнаність стосовно екологічної ситуації в цілому може впливати на намір людини почати займатися діяльністю у напрямі проекологічних організацій.

Екологічна свідомість – це певний досвід, наповнений енергією, позитивними емоціями та натхненням, задля того, щоб сприяти збереженню довкілля. Такий досвід може перетворюватися на проекологічні дії, які є об'єктами екологічної свідомості (Vallerand, 2015). Прагнення до моральної поведінки впливає на екологічну поведінку, а екологічну поведінку можна класифікувати, як моральну поведінку (Stern, 2000). Таким чином, можна стверджувати, що ці речі взаємопов'язані.

Також, по відношенню до проекологічних активістів та їх мотивації можна застосувати медіаційну модель групової свідомості та колективної дії (Duncan, 2002). Існує три взаємозалежних параметри, серед яких є групова свідомість, особистість та колективна дія. Вони можуть впливати один на одного та в кінцевому випадку формувати мотив індивіда до його діяльності.

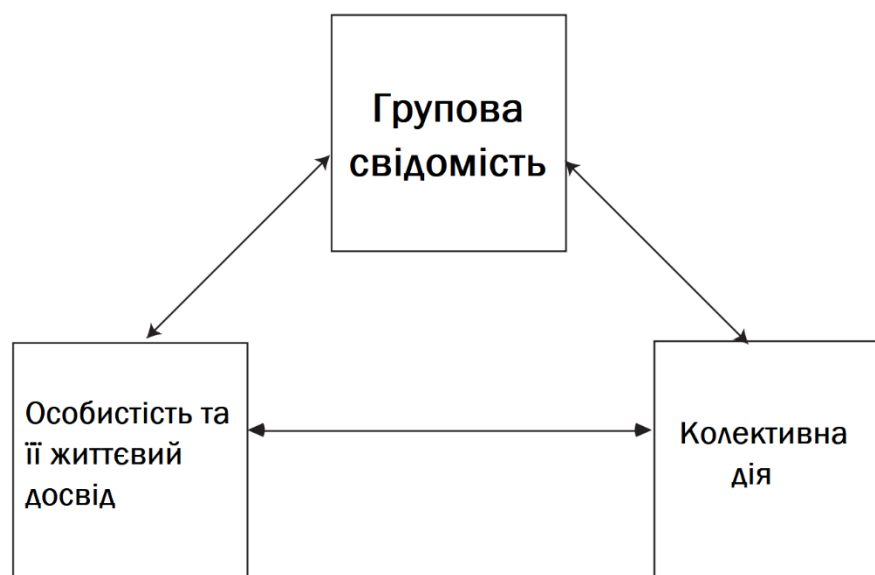

Рис 1.3. Медіаційна модель групової свідомості та колективної дії (Duncan, 2002)

Якщо мова йде про ініціативу до діяльності, люди особливо втягуються, коли обставини підказують, що це буде слугувати їх власним мотиваціям. Більше того, потрапивши до організації, активісти, ймовірно, продовжать свою участь, якщо зрозуміють, що їх мотивації виконуються (Clary, та ін., 1998).

Особистість буде більш вмотивована долучитися до проекологічної організації в якості активіста у тому випадку, якщо людина має схильності відчувати надмірну емпатію та співпереживання до інших людей (Omoto, Snyder, & Hackett, 2010). Таким чином, ця індивідуальна особливість індивіда може стати одним із каталізаторів долучення до організації, де вона буде самореалізовуватися через здатність допомагати іншим людям, допомагаючи навколишньому середовищу.

Національна рада волонтерських організацій Великобританії (National Council for Voluntary Organisations) в 2018 році провела опитування (2019) в країні стосовно волонтерської діяльності як явища. Було опитано 10,103 респонденти віком 18 та більше. Ключові знахідки наступні: 93% опитаних отримують задоволення від своєї роботи; 90% опитаних вважають, що роблять зміни у суспільстві завдяки своїй праці.

Серед переваг, що надає волонтерство, більшість респондентів називали: задоволення; почуття персонального досягнення; вплив на зміни в суспільстві; зустріч із новими людьми з різних культур та з різним минулим; новий життєвий досвід; покращення ментального здоров'я та матеріального становища; почуття себе більш впевнено; нові навички та нові перспективи працевлаштування.

Серед негативних аспектів, респонденти згадували: брак часу; брак грошей; тиск з боку групи; почуття невдячності; конфлікт з групою; відчуття, що особистість не була частиною групи; негативний вплив на здоров'я та матеріальний стан; сім'ю; роботу та навчання; почуття небезпеки.

Серед причин, що сприяють продовженню волонтерської активності, також були названі: почуття обов'язку та недостача людей на місці, що займає волонтер.

Серед факторів, які би посприяли рекрутуванню волонтерів, респонденти зазначали: гнучкий графік; знання про можливості, які відкриває волонтерство;

залучення разом з друзями або сім'єю; зарплатня; якщо би процес залучення був більш швидким та простим; якщо би працедавець це підтримував; якщо би хтось попросив їх залучитися.

Марк Пенсер та Майкл Претт (Mark Pancer & Michael Pratt, 1999) у своїх дослідженнях фокусувалися на детермінантах соціально-відповідального мислення та поведінки (див. Додаток В). Вони визначають соціально-відповідального індивіда, як людину, яка відчуває зв'язок з тими, хто знаходиться поза нею та колом її сім'ї та друзів. Вони пишуть про те, що «така людина відчуває обов'язок допомагати спільноті, нації або всьому суспільству та ділитися з ними своїми навичками». За їх думкою, саме такі люди стають активістами. Їх дослідницьке питання полягало у тому, яким чином формується така поведінка. Науковці дійшли висновку, що одним з головних чинників виступає сім'я – те, як виховують індивіда та які моральні цінності є важливі в родинному колі. Таким чином, агенти первинної соціалізації можуть повпливати на соціально-орієнтовану поведінку індивіда в майбутньому. Якщо індивід знаходиться у середовищі, що підтримує його волонтерську діяльність, то з високою долею вірогідності, він продовжить нею займатися.

Для того, щоб бути залученим до певної організації або руху, потрібно пройти три етапи: фаза вступу, персональний зв'язок з командою, поява внутрішньої мотивації залишитися (Nickki & Larson, 2010). Кожен етап індивід повинен пройти вдалим чином, задля того, щоб залишитися в організації або русі.

Серед чинників, що вимагають об'єднання зацікавлених індивідів у групи, а згодом активістів у громадські рухи та організації. Ерік Хірш (Eric Hirsch, 1990) виділяє чотири. Перший з них – це підвищення свідомості. Автор зазначає, що потенційні члени соціальних рухів, ймовірно, не доєднаються до протесту, якщо не розвинути певну ідеологічну прихильність до групи, а також, якщо вони не розчаруються в інституціоналізованих засобах, що в теорії могли би сприяти вирішенню проблеми (р.244). Другий – це колективне розширення

доступних можливостей. Наприклад, оскаржуючи вплив якогось авторитету, члени громадського руху на протесті можуть набути відчуття потенційної сили та навіть брати на свою індивідуальну відповідальність певні ризики (р.245). Якщо велика кількість людей готова пожертвувати собою, то шанси на успіх організації стають більшими – Ерік Хірш називає це явище «ефектом бандажу» (Hirsch, 1986). Третій груповий процес – це поляризація. Кожна сторона бачить бій чорно-білими, використовує все більш примусову тактику, розвиває високий рівень недовіри та гніву до опонента (Kriesberg, 1973). Таким чином, як результат – відбувається ескалація конфлікту. Четвертий чинник, що відіграє свою роль в мотивації відданості учасників гуртів – це колективне прийняття рішень. Участь у певному протесті є результатом складного групового прийняття рішень, а не наслідком багатьох окремих, раціональних індивідуальних думок (Hirsch, 1990, p.186).

Питання, «чому» активісти приєднуються до певних рухів повинне розглядатися в комплексі з тим, «як» люди приходять до того, щоб стати членом певного руху або організації (Snow, Zurcher, & Ekland-Olson, 1980). Вчені стверджують, що «бажання та причини» виникають з самого процесу набору» (с. 799), а тобто ще на етапі рекрутингу індивіда. Індивід із своїми вже існуючими переконаннями приходять до певної організації та пропонує себе у якості активіста.

Остаточне рішення, чи брати індивіду участь в певному громадському русі залежить від чотирьох умов (McAdam & Paulsen, 1993): виникнення спроби рекрутингу по відношенню до індивіда, успішний зв'язок руху та ідентичності, підтримка цього зв'язку з боку людей, що близькі людині та відсутності опозиції з боку інших людей. Більшу вірогідність того, що рекрутер отримує відповідь «так» можна очікувати, якщо індивід вже до пропозиції займався певною активістською діяльністю, або ж якщо рекрутер особисто знайомий з тим, кого рекрутує (Brady, Scholzman, & Verba, 1999). Власне, не стільки

важливе саме знайомство із індивідом, скільки наявна інформація про нього, а отже «важелі» впливу.

Усі енвайроменталістські групи задля того, щоб забезпечувати себе повинні відповідати двом ключовим умовам: здатність мобілізувати ресурси (члени організації, фінанси, символи) та політична ефективність (Diani & Donati, 2007, p.15-17). Політична ефективність означає раціональний підбір стратегій та тактик, що використовується рухом.

Діані та Донаті (Diani & Donati, 2007, p.16) виокремлюють чотири типи політичних організацій: модель суспільних інтересів, що керується професійними працівниками, має низьку участь (participation) та використовує традиційну тактику тиску; протестна організація, що наголошує на партиципативних акціях, субкультурних структурах та руйнівному протесті; професійна організація, що поєднує професійний активізм та мобілізацію фінансових ресурсів із застосуванням конфронтаційної тактики поряд із традиційними; партиципативна група тиску, що використовує учасників своєї групи та її прихильників, проте використовує традиційні методи тиску.

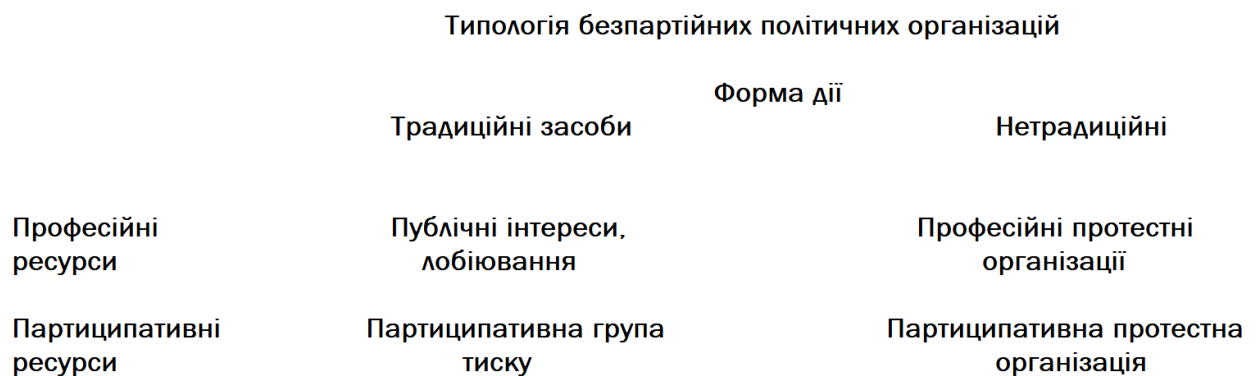

Рис. 1.4. Типологія безпартійних політичних організацій (Diani & Donati, 2007, p.16)

Картер Нейл (Carter Neil, 2001, p.142-143) виділяє два типи існуючих низових (grassroots) енвайроменталістських груп, які мають різні мотиватори та

способи дій для активістів. Він зазначає, що «перша категорія груп має чітко екологічну, контркультурну спрямованість і складає найрадикальнішу низку руху». Він також пише, що багато з цих груп розробили національну, а то й міжнародну структуру, вони є основними у своїй прихильності до децентралізованих структур, що беруть участь у спільноті, та у жорсткій відмові від усіх форм інституціоналізації. Багато з них, на його думку, були створені активістами, невдоволеними основними існуючими екологічними організаціями. Всі інші групи підпадають під другу категорію, що формуються локальними мешканцями, яку можна охарактеризувати реченням «не в моєму дворі». Такі групи створюються доволі спонтанним чином та фокусуються, як правило на проблемах, що турбують жителів тут і зараз. Це може бути фабрика, що стоїть поряд та забруднює повітря або інший локальний прецедент. Групи цієї категорії найбільш часто покладаються на такі ініціативи, як збір підписів, коштів, оплачуване членство задля функціонування організації та інше. До них може належати середній клас у багатих районах та робітничий клас у бідніших районах.

Індивіди часто приєднуються до громадських рухів через знайомство з людьми, що вже є членами рухів. Такі зв'язки допомагають людям подолати можливі перешкоди на етапі до вступу в групу. Кількість та тип мереж також впливають на те, наскільки індивід буде залишатися в групі протягом тривалого часу, або ж, навпаки, зменшувати свою прихильність до неї (della Porta & Diani, 2006, p.134). Також існують випадки, де індивід стає активістом не тільки через наявні зв'язки, а створює нові групи та асоціації. Таким чином він може виступати «мостом» між індивідом, групою людей, організаціями та інституціями (della Porta & Diani, 2006, p.134). Незважаючи на наявні зв'язки в одній організації, індивіди також можуть їх мати в інших субкультурних або контркультурних групах.

Екологічні протести можуть охоплювати широке коло нетрадиційних та непрямих дій, які можуть вмотивувати активістів, як засіб впливу на політика

(della Porta & Diani, 1999): логіка чисел: демонстрація великої підтримки уряду та широкої громадськості; логіка матеріальних збитків: завдати матеріальних втрат для бізнесу та уряду. Серед них можуть бути: економічні санкції, економічні зриви та пошкодження власності; логіка свідчення: «продемонструвати тверду прихильність до цілі, що вважається життєво важливою для майбутнього людства». Це показує, що активісти готові брати на себе певний ризик задля загального блага людства, підсилюючи силу їх повідомлення.

Типи впливу, які можуть виступати мотивуючим чинником для учасників груп екологічного тиску (Carter, 2001 as cited in Kriesi et al. (1995, pp.209–212) and van der Heijden (1999, pp 202–2023)): внутрішній та зовнішній. Внутрішній вплив характерний тим, що тут відбувається прямий вплив на особистість: політизація членства або прихильників групи. Зовнішній вплив характерний сенсibilізуючими, процедурними, структурними та істотними впливами. Сенсibilізуючі впливи відбуваються через зміну в політичному порядку денному та громадській позиції особистості. Процедурний вплив характерний доступом до органів, що приймають рішення. Структурний вплив можна спостерігати як зміни в інституціональних структурах або структурах альянсу, наприклад, створення агентства з навколишнього середовища або зміна ставлення сторін. Істотний вплив мотивує через матеріальні результати, такі як закриття атомної станції або новий закон про забруднення.

Людину можна мобілізувати до соціального руху шляхом наступних каналів: засоби масової інформації, пряма пошта, зв'язки з організаціями та зв'язки дружби (Klandermans & Oegema, 1987, p. 520). Наразі актуальним каналом можуть бути також соціальні мережі. Мотивацією до участі в русі визначає сприйняття витрат та переваг долучення індивідом (Klandermans & Oegema, 1987, p. 520, as cited in Oberschall 1973, 1980; Klandermans 1984; Muller and Opp 1986). Задля того, щоб це відбулося, необхідно дві умови: час та зусилля (Klandermans, 1997). В деяких випадках люди не можуть долучитися до

певного руху просто через брак часу, а в деяких через те, що долучення може вимагати знань, ризику тощо. Серед того, що заставляє людей займатися колективною активністю – це ідентифікація себе з тією чи іншою групою. Таким чином, люди зі схожими інтересами та цілями збираються задля того, щоб діяти відповідно. Групова ідентичність поєднує колективну та соціальну ідентичності.

Добробут людини відображається в повній мірі, як почуття безпеки, що потребує активного залучення людей до свого суспільства, в яке вони включені. Дослідження показало, що люди, які займалися активістською діяльністю навіть з низьким рівнем залучення, в кінцевому результаті визначали свій добробут в більшій мірі, ніж ті, хто активістською діяльністю не займалися (Malte & Kasser, 2009, p. 771). Чим важливіші ідеологічні стимули в русі, тим більшими виступають неформальні мережі, що діють, як охоронці принципів організації, змушуючи членів діяти за існуючими принципами (Klandermans & Oegema, 1987, p. 532).

Люди, які часто працюють на добровільних засадах, частіше повідомляють про високе задоволення від життя, ніж не волонтери (Meier & Stutzer, 2004). Допомога іншим підвищує індивідуальне благополуччя людини. Люди, які більш зацікавлені в зовнішніх життєвих цілях, порівняно із внутрішніми, отримують менше вигод від волонтерства. Це може бути пов'язано з тим, що волонтерська діяльність як така не є винагородою, якщо люди займаються добровільною роботою, щоб отримати матеріальну нагороду. Дослідження показує, що існує зворотня кореляція: так, більш щасливі люди з більшою вірогідністю будуть займатися волонтерською діяльністю (p. 20).

Серед причин, що називала іспанська молодь віком від 14 до 30 років, для респондентів можуть бути необхідні наступні мотиватори, що проранжовані за ступіню важливості (Vázquez, Lanero, Gutiérrez, & García, 2014): мати справу з людьми з подібними інтересами та цілями; зустріти нових людей; брати участь в цікавих активностях; займатися хобі; відстоювати інтереси колективів;

насолоджуватися «вільним собою»; допомагати знедоленим; висловлювати свою думку, переконання та цінності; проводити час з товаришами та колегами; захищати свої права та інтереси; засуджувати соціальні злочини; будувати робочі контакти; відчувати себе корисним та самореалізованим; отримувати професійні навички; надавати послуги в громаді; вчитися бути більш активним в громаді; адвокатувати основні права громадян; навчатися громадським цінностям; змінювати те, що в суспільстві йде не так; сприяти вирішенню проблем в громаді; приймати участь в прийнятті рішень в громаді; вдосконалити резюме; вивчити концепції для політичної участі; вдосконалити соціальний імідж.

Катерина Борщук (Borshuk, 2004) резюмує, що до мотивацій можуть входити такі чинники: створення я-концепції (уявлення людини про саму себе), додаткова соціалізація, пошук сенсу діяльності та своєї ідентичності, цінностей, властивостей особистості, політичної свідомості, а також прагнення приєднатись до життя спільноти та потреба у статусі. Деякі дослідники визначили, що насправді немає жодних індивідуальних відмінностей між активістами та не активістами, окрім ситуаційних змінних, таких як час та спосіб життя (Wiltfang & McAdam, 1991).

Згідно регресійному аналізу, найкращим прогнозом майбутньої участі є попередній досвід участі в активістських організаціях (Penner & Finkelstein, 1998). Також, загалом середній клас приділяє більше свого часу всім видам волонтерської діяльності, ніж робітничий клас, як і жінки над чоловіками та студенти над їх батьками (Franz & McClelland, 1994). Активізм також має тенденцію асоціюватися з людьми, які мають вищий рівень освіти, і, зокрема, вищий рівень знань про соціальні проблеми (HendersonKing & Stewart, 1999).

У підрозділі «Мотивація до активістської діяльності, рекрутинг активістів» було виокремлено ряд підходів, які застосовуються вченими для вивчення мотивації активістів. Серед них можна визначити інтегративну модель обліку мотивації протесту (Van Stekelenburg et al. 2009, 2011), теорію

запланованої поведінки (Fielding, McDonald, & Louis, 2008), медіаційна модель групової свідомості та колективної дії (Duncan, 2002). Було опрацьовано дослідження, які вказують на чинники та характеристики мотивації у проекологічних активістів. Було виділено переваги волонтерства та його негативні аспекти, що також може бути дотичним до активізму. Було досліджено як мотивації до вступу індивіда в певну енвайроменталістську організацію, так і його мотивації залишатися в ній. Також увага була приділена етапу рекрутингу індивіда в організації та тому, як цей процес відбувається.

В рамках наявного дослідження розглядаються еко-активісти, як актори громадського активізму, а тобто люди із активною життєвою позицією по відношенню до природи. Говорячи про мотивацію активістів у цьому дослідженні, мається на увазі те, чому та за яких причин активісти займаються цією діяльністю, а також що ними рухає та спонукає продовжувати цим займатися. Вони діють в межах громадських рухів, які є способами колективної дії із ціллю робити зміни у суспільстві поза межами інших наявних інституцій (Штомпка, 1997). Концептуалізуючи поняття енвайроменталізм, варто зазначити, що це схильність до дій з проекологічною метою, а також світоглядна позиція, що проявляється у непокоєнні через наявний стан природи (Stern, 2000).

Таким чином, ґрунтовна теоретична база про природу існуючих громадських рухів, їх функцію, індивідуальність активістів та особистості їх мотивації дозволяють провести емпіричне дослідження стосовно того, що саме може впливати на вступ індивіда до того, чи іншого руху та діяльність особистості в його межах. Було виокремлено ряд факторів, що мотивують індивіда займатися активістською діяльністю: можливість змінити стан справ, що не влаштовує індивіда (Klandermans et al.2004); покращення середовища, в якому існує особистість, а також отримання позитивних емоцій (van Stekelenburg, Klandermans, & Dijk, 2011); утворення екологічної парадигми індивіда (Stern, 2000); почуття надмірної емпатії (Omoto, Snyder, & Hackett,

2010); почуття досягнення, нові люди, новий досвід, покращення здоров'я, почуття впевненості, перспективи працевлаштування (National Council for Voluntary Organisations, 2019); створення я-концепції, пошук сенсу діяльності та своєї ідентичності, цінностей, властивостей особистості, політичної свідомості, прагнення приєднатись до життя спільноти, потреба у статусі (Borshuk, 2004).

Варто зазначити, що потенційні мотивації студентства до вступу та діяльності в межах своїх організацій необхідно розглядати з різних точок зору, а тобто враховувати різні теоретичні підходи до вивчення мотивації. Враховуючи працю Бобел (Bobel, 2007) про сприйняття себе самими активістами, було вирішено ввести запитання в гайд стосовно самоідентифікації особистості. Конструювання портрета громадського активіста, що зустрічалося в ряді соціологічних праць (Cortese, 2015; SGuin, Pelletier, & Hunsley, 1998; Jones & Dunlap, 1992; Herrera, 1992) дозволило більш докладно проаналізувати в емпіричному розділі можливості, які може відкривати активізм. Це, в свою чергу, виступає додатковим мотиватором до діяльності. Теоретичні засади стосовно вивчення мотивації проєкологічних активістів склали інтегративна модель обліку мотивації протесту (Van Stekelenburg et al. 2009, 2011), набір цінностей активіста та схематична модель Value-Belief-Norm Штерна (Stern, 2000), медіаційна модель групової свідомості та колективної дії Дункана (Duncan, 2002). Після опрацювання цих підходів є зрозумілим, що джерела до мотивації особистості можуть бути різноманітні. Це дозволило більш широко підійти до формування питань у гайді для дослідження, а також врахувати такі фактори, як групова ідентичність, витоки екологічної свідомості з дитинства та їм подібні. Було опрацьовано ряд інших праць, серед яких опитування Національної ради волонтерських організацій Великої Британії (National Council for Voluntary Organisations, 2019), де можна було побачити переваги, негативні аспекти активізму, а також фактори які би посприяли рекрутуванню волонтерів. Це дозволило передбачити деякі чинники, що можуть зустрітись в українського активіста та підійти до їх аналізу більш

комплексно, використовуючи існуючі академічні напрацювання. Було визначено, яким чином відбувається рекрутинг індивіда, що потрібно для успішного залучення та фактори, які можуть виступати мотиваторами для вступу, а згодом й самого активізму в межах проєкологічної організації. Питання стосовно цих речей також були включені в гайд дослідження й склали основну його частину.

РОЗДІЛ 2

МОТИВАЦІЯ АКТИВІСТІВ ДО ПРОЕКОЛОГІЧНОЇ АКТИВІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Методологія та дизайн дослідження

Для дослідження мотивації активістів до проєкологічної активістської діяльності було проведено 14 інтерв'ю із активістами студентських енвайроменталістських організацій. Ця кількість є достатньою, оскільки відповіді почали повторюватися, що є ознакою достатньої інформації про об'єкт дослідження.

Для вибірки було обрано респондентів від 18-ти до 25-ти років, що є студентами та членами громадських організацій із захисту природи. Респонденти проживали та вели свою активістську діяльність у м. Києві. У якості респондентів були обрані люди, що упродовж півроку та більше займають посади в студентських енвайроменталістських організаціях. Студентські низові ініціативи, екологічні рухи та організації мають радше горизонтальну, ніж вертикальну ієрархію, отже зайнята ними посада не була ключовим фактором для формування вибірки. Респонденти є членами організацій «Екодія», «Зелена хвиля», Fridays For Future Ukraine.

У зв'язку з карантинном та географічною недоступністю респондентів, інтерв'ю були проведені у мережі Інтернет, використовуючи такі комунікаційні платформи, як Skype, Zoom та Telegram (в залежності від переваг респондента). У середньому інтерв'ю тривало 35-40 хвилин. Всі респонденти є студентам державних вищих навчальних закладів. Респонденти намагалися відповідати на питання розгорнуто, тож було отримано наявні дані, що були необхідні для аналізу.

Інтерв'ю було анонімним через ряд існуючих в гайді (див. Додаток А) сенситивних питань до респондентів. Основну демографічну інформацію про респондентів було наведено в таблиці. У всіх респондентів була взята згода на

використання демографічної інформації опитаних у дослідженні. Жоден з активістів не був проти цього. Дослідником було дотримано й інші вимоги конфіденційності, серед яких заборона відтворення матеріалів інтерв'ю в засобах масової інформації, а також їх відтворення без згоди автора.

Таблиця 1. Демографічні дані респондентів представників проекологічних організацій

№	Стать	Вік	Стаж
1	Чол.	21	2 р.
2	Жін.	17	1 р.
3	Жін.	18	1 р.
4	Жін.	20	2 р.
5	Жін.	18	1 р.
6	Жін.	18	2 р.
7	Жін.	20	4 р.
8	Чол.	19	1 р.
9	Жін.	20	2 р.
10	Жін.	19	3 р.
11	Жін.	19	2 р.
12	Жін.	18	1 р.
13	Жін.	17	0,5 р.
14	Жін.	18	2 р.

Гайд було поділено на чотири змістовних блоки. В першому блоці відбувалося знайомство з респондентом, а також питання про його демографічну інформацію. У другому блоці мова йшла про те, як саме респондент розуміє слово «активізм», які значення в нього вкладає, а також про свою самоідентифікацію (вважає себе активістом чи ні). Третій блок був про початок шляху активізму та те, яким чином відбувався рекрутинг респондента.

У четвертому блоці були запитання про мотивацію активіста до енвайроменталістської діяльності, а також інформація про те, чим саме він займається у своїх організації та які можливості організація дає особі. П'ятий блок був про бар'єри та негативні аспекти активізму, що можуть виникати на шляху в респондента та бути факторами, які демотивують продовжувати займатися своєю діяльністю.

Для проведення дослідження був обраний метод напівструктурованого інтерв'ю. Вибірка проводилася за методом «снігової кулі», що передбачає надання наступного контакту для інтерв'ю, що підходить за ознаками вибірки, попереднім респондентом. З деяких причин члени енвайроменталістських організацій доволі рідко комунікують з цільовою аудиторією через власну особистість та частіше це відбувається шляхом звернення від імені організації. Через це можна сказати, що активісти, які є членами студентської організацій для більшості людей є закритою групою.

Проведене дослідження дозволило зрозуміти фактори, що можуть виступати такими, які мотивують активіста ставати членом організації, а також здійснювати активістську діяльність в її межах.

Інформацію, отриману в інтерв'ю є доцільним розділити на три аналітичні категорії. Перша стосується самоідентифікації індивіда. Друга про його мотивацію участі в активістській діяльності. Третя про його взаємодію у обраній організації.

2.2. Самоідентифікація еко-активістів

Першим змістовним запитанням до активістів від дослідника було те, яким чином респонденти власне розуміють слово «активізм». Це дозволяє співвіднести їх базове сприйняття терміну та власні дії, спрямовані на захист навколишнього середовища, а також надалі більш точно зрозуміти, чи вважають вони самі себе активістами. Останнє є важливим, оскільки сьогодні має місце конструкт вищезгаданий конструкт «ідеального активіста», який несе

певні сенси, обов'язки та вимоги, з якими не кожен актор хотів би себе пов'язувати. Можливо проекологічний активіст міркує про себе поміж контексту своєї екологічної організації. Також це дозволило знайти спільні риси у понятійному апараті опитаних.

Так, респонденти зазначали, що активізм – це віра та вірність своїм поглядам, бажання змінити світ на краще, залучення уваги свідомих громадян до екологічних проблем, відстоювання своєї позиції, а також своїх прав та прав інших людей. Одна з респонденток зазначила, що окрім діяльності, яку дуже часто пов'язують з активізмом, потрібно й робити не менш важливі справи. Про свої кроки у напрямку проекологічної діяльності вони висловились таким чином: «шию багаторазові мішечки для фруктів, кошти з продажу яких перераховую онкохворим, або сортую сміття».

Можна стверджувати, що діяльність респондентів в їх розумінні не є егоцентричною. Вона спрямована не тільки на бажане досягнення результату самим активістом для нього же, але й також на впевненості, що отриманий результат їх діяльності буде корисним для всіх оточуючих.

Серед можливих проявів активізму опитані зазначали наступні: участь у політичних рухах, в страйках, маршах, підпис петицій, участь в інших масових заходах. Респонденти одразу робили примітку про те, що активізм – це не волонтерство. Так, активізм в розумінні опитаних є більш залученою діяльністю: «коли ти волонтер, в тебе немає обов'язків». Проте, деякі респонденти зазначали, що активізм доволі часто може базуватися на волонтерських засадах. Так, вони зазначали, що активізм – це дії, що спрямовані на потенційні зміни в суспільстві, де не має місця пасивності.

Деякі респонденти пояснювали значення цього слова через тавтологію:

*«Активізм - це вид діяльності людини, де вона активно проявляє свою позицію стосовно різних тем (права людини, екологія і тому подібне)»
(Респондент 6)*

«Це про активну відкриту позицію або діяльність з метою впливу на систему» (Респондент 3)

Не всі респонденти ідентифікували себе, як активісти. Так, один з респондентів зазначив, що він вважає себе активістом лише інколи. Він зазначав, що наразі працює та навчається в аспірантурі, через що на активізм залишається доволі мало часу. Одна з опитаних зазначила, що активіст – це обов'язково лідер думок та той, хто повинен завжди когось засуджувати. Через таке міркування вона зазначила, що не співвідносить себе з терміном «активіст», хоч і є членкинею проєкологічної організації, відвідує марші та суботники, а також займається іншою діяльністю, яка може характеризувати її, як енвайроменталістську активістку. Інша респондентка зазначила, що вона не є класичним активістом у звичайному розумінні цього слова, а, скоріше, є академічним активістом, яка пише наукові роботи з екологічною проблематикою. Можна сказати, що ці три випадки об'єднує те, що в їх розуміння активіст повинен фокусуватися на своїй діяльності значною мірою, а також виділяти на неї чимало свого часу.

Респонденти зазначали про позитивну мету активізму та ціль, яка їх між собою об'єднує. Діяльність опитаних еко-активістів за їх описом повністю співпадала з їх розумінням терміну «активізм». Тут не виникло протиріччя, що свідчить про відповідність концептуалізації ними терміну, а також власними діями в енвайроменталістському активістському середовищі.

2.3. Мотиви та чинники долучення активістів до екологічних організацій

У наступному блоці запитань дослідницький інтерес був зосереджений на тому, яким чином люди стають на шлях проєкологічного активіста. Орієнтуючись на відповіді респондентів можна зазначити про те, що передумови до екологічної свідомості особистості могли виникнути ще у дитинстві, або ж, в інших випадках, вже у дорослому віці, аж незадовго до вступу в саму організацію. Респонденти виявляли бажання стати активістами

після того, як починали розумітися на тому, що з екологією не все в порядку. Це було відправною точкою задля їхньої подальшої діяльності.

В дитинстві на респондента могли повпливати об'єкти культури, такі як книги або фільми. Так, одна з респонденток поділилася, що переглядаючи документальний фільм, вона почала почувати жалість до навколишнього середовища, а також сором за себе. Серед причин, чому люди починають звертати увагу саме на екологічні проблеми, може бути їх своєрідне виховання із прищепленням проєкологічних норм. Проте, подорослішавши, активісти можуть вступати у конфлікт з батьками через свої переконання стосовно, наприклад, переробки сміття та іншого.

«Я думаю, це просто виховання. Мама з дитинства прищеплювала мені любов до навколишнього середовища» (Респондент 4)

Одній з респонденток прищепив любов до екології вчитель біології в її школі, під наставництвом якого вона писала роботу для Малої Академії Наук. Згодом вона вступила на спеціальність «екологія» та у ряд енвайроменталістських організацій. Так почалася її наукова кар'єра у екологічному напрямі.

«Я з дитинства цікавилася біологією і супутніми предметами. Мене цікавило як влаштований світ і як він діє. Спочатку у мене, швидше за все, був внутрішній страх, що з тими темпами, як у нас вирубаються дерева нам скоро не буде чим дихати, бо не буде де брати кисень. Вже потім я почала розбиратися і розуміти що проблема набагато глибше». (Респондент 4)

У деяких опитаних, які вважають, що їх зацікавлення навколишнім середовищем почалося з дитинства, трапилася певна подія, яка покликала за собою ряд запитань, потребуючих відповіді. Так, респондентка розповіла про те, як в період формування її особистості вона проїжджала на машині із батьками ліс, що горів. Це призвело до розпитування батьків, чому саме так відбувається та до розуміння, що так не повинно бути. Внаслідок цього у

майбутньої активістки було викликано бажання подолати несправедливість. Для іншого респондента, подією, що змінила його життя на «до» та «після» була Революція Гідності. Під час неї він почав займатися волонтерською діяльністю, а згодом через ряд контактів в своїй соціальній мережі, вступив в енвайроменталістську організацію.

Одним із факторів, які в дитинстві могли повпливати на зацікавленість в еко-активізмі, можна назвати «підсвідоме відчуття», яке змалку було присутнє в багатьох опитаних.

«Важко описати, але коли була я дитиною, то в мене росло підсвідоме відчуття, що з природою щось не так і ми шкодимо їй своїми діями» (Респондент 5)

Інші респонденти доволі часто зазначали про те, що раніше, до того, як вони почали цікавитися проблемою, їм було байдуже на навколишнє середовище.

«Ну, я не знав багатьох аспектів, через які варто хвилюватись та діяти, тому в основному [було] байдуже» (Респондент 1)

«Пам'ятаю, років у 11 я гуляла з подружкою по місту. Вона випила газовану воду і довго не могла знайти урну. Я вихопила у неї порожню пляшку і просто викинула її, прямо як йшла. Типу, дивись, як мені все рівно» (Респондент 2)

Тобто, для того, щоб стати проєкологічним активістом, необхідно обов'язково мати знання про наявний стан речей в екології, а головне бути у цьому знанні зацікавленим. Після того, як респондент отримує це знання, він починає змінювати зразки своєї поведінки:

«Розуміння про наслідки з'явилося. І не тільки на масштабному рівні. Просто, хочеться відчувати себе безпечно, жити в чистоті, бачити красу» (Респондент 14)

У респондентів можна спостерігати яскраво виражену та чітко поставлену високу мету змінити щось на краще.

«[Я хотіла] вирішувати проблеми у своєму місті і впливати на них, тому що одного волонтерства мені було мало і я не відчувала (після 1-го року такої діяльності) що ситуація з безпритульними тваринами покращилась» (Респондент 12)

Така висока мета не завжди може розповсюджуватись на місто, або весь світ. Одна з респонденток зазначала, про те, що вона би хотіла зміни своє оточення.

«...Я відчувала себе занадто малою, і не здатною щось змінити, коротше, темні часи зневіри і жалю до себе [посміхається]. А потім у якийсь момент я зрозуміла, що, так, глобально я нічого не зміню, але я можу спробувати змінити себе, своїх батьків, друзів, знайомих. Тож зараз орієнтуюся, скоріше, на це» (Респондент 7).

Варто зазначити, що респонденти, говорячи про активізм не зазначають про свою вигоду. Вони міркують категоріями суспільного блага, яке може нести їх діяльність. Так, одна з респонденток піклується про те, яким буде життя наступних поколінь.

«...Тут ще жити майбутнім поколінням. Хотілось би зберегти певну чистоту. Для цього варто більш раціонально ставитися до ресурсів, які можуть зашкодити екосистемі» (Респондент 6)

Одним із факторів, що повпливав на початок активістської діяльності було почуття несправедливості у суспільстві, а також наявний страх за майбутнє.

«У мене завжди було якесь відчуття несправедливості, чому заради вигоди когось одного мають страждати всі? Тому на акції мене підштовхував страх за майбутнє і бажання справедливості, мабуть» (Респондент 8)

Всі вищезазначені дії спрямовані на суспільство, а не на егоцентричне покращення життя самої особистості. Можна говорити про те, що активізм є першочергово альтруїстичною діяльністю та в деякій мірі самопожертвою заради суспільного блага.

Деякі респонденти зазначали, що їм набридло пасивне спостерігання на стан речей та потрібно було починати діяти.

«До того я тільки читала пости блогерів про свідоме споживання і шкоду, яку людство наносить нашій планеті. І не брала пакети... Мені захотілося почати діяти активніше, тим паче, я знайшла однодумців»
(Респондент 5)

Одна з респонденток зазначила, що у свій час вона думала про екологію у доволі критичному ключі через властивий їй юнацький максималізм. В цьому сенсі він також може виступати одним із каталізаторів активістської діяльності.

«Юнацький максималізм допомагає не боятися. Не боятися спробувати щось, що може звучати нереалістично і шалено. Він дає віру в свої сили, що ти можеш робити більше». (Респондент 3)

Також респондентка зазначала про свою амбіційність, яка була направлена на змогу змінити дещо у світі.

«Я набагато більш критично і раціонально ставлюся до речей, але при цьому все ще амбіційна. Може я і не переверну світ верх дном, але я вважаю що у людей є дикий потенціал. Я хочу залишити позитивний слід за час свого життя, використовуючи цей потенціал». (Респондент 2)

Також в активізм можна потрапити через деякі життєві практики, що притаманні активістам, а також просто людям із eco-friendly руху (дружні до природи).

«Екологією я почала цікавитися інтуїтивно після переходу на здорове харчування. Побачила на етикетці улюблених хлібців маркування пластику.

Потім почала відчувати, що мені шкода викидати те, що може бути перероблено». (Респондент 11)

Через те, що питання, «чому» активісти приєднуються до певних рухів повинне розглядатися в комплексі з тим, «як» люди приходять до того, щоб стати членом певного руху або організації (Snow, Zurcher, & Ekland-Olson, 1980), було вирішено прослідкувати за цим явищем.

Можна сказати, що особистість починає міркувати про долучення до екологічного руху після того, як стає більш обізнаною стосовно ситуації з проблемами в навколишньому середовищі. Цей висновок дотичний із одним чинником, який виділяє у своїх напрацюваннях Ерік Хірш (Eric Hirsch, 1990). В дитинстві на респондентів можуть впливати об'єкти культури або такі актори, як вчителі та батьки. Про таких акторів було згадано у вищезазначеній праці Марка Пенсера та Майкла Претта (Pancer & Pratt, 1999). Також каталізатором зацікавлення в активістській діяльності може слугувати певна подія, що повпливала на екологію в негативному сенсі. Респонденти зазначали про присутність певного «підсвідомого відчуття» непокоєння про природу, яке було властиве їм змалку. Така надмірна емпатія була розглянута в праці Омото, Снайдеру та Хакетту (Omoto, Snyder, & Hackett, 2010). Доволі важливим виступає і ідеологічний фактор «високої мети», яку може хотіти переслідувати особистість. Так, отримана інформація про цінності перегукається з працею Штерна (Stern, 2000). Серед каталізаторів був також названий юнацький максималізм.

2.4. Механізм рекрутингу активістів

Респондентам було задано питання стосовно того, яким чином вони потрапляють в енвайроменталістські організації. Таким чином, вдалося дізнатися, як відбувається процес залучення в організації.

У деяких респондентів активізму передувало волонтерство. В сферу інтересів людини, що цікавиться волонтерством, з більшою ймовірністю,

можуть потрапляти й інші пов'язані із цим організації (Meier & Stutzer, 2004). Одна активність переростає у іншу. Прикладом такого розвитку подій може слугувати життєва ситуація однієї з опитаних.

«Спочатку я волонтерила у притулку для собак у своєму рідному місті протягом року, потім доєдналась до організації регіонального маршу за права тварин, потім доєдналась до команди, яка організовувала просвітницькі проекти на тему клімату і екоактивізму». (Респондент 4)

Деякі стають волонтерами, а згодом і активістами, набуваючи знання на освітніх форумах або семінарах, що відбуваються за підтримки громадських організацій по всій Україні. Так, одна із респонденток відвідала SACTUS forum (освітній захід для підлітків), де познайомилася з громадськими рухами, а згодом і сама до них доєдналась.

«Я б сказала що форум дав мені набагато більше ніж я очікувала. Він став поворотною (позитивною) життєвою точкою для мене» (Респондент 10)

«Мене це [лекція про зміну клімату] так вразило, бо до цього в мене проблема клімату як і в більшості була десь на підкорці» (Респондент 9)

Тут ми можемо побачити шлях від просто зацікавленої людини до волонтера, а згодом й до активіста, члена організації із захисту природи.

Деякі респонденти зазначали про те, що до активізму вони перебували у певному пошуці того, чим їм займатися в житті. Активізм зміг дати відповідь на це питання.

«Я тоді була у пошуках того що мені подобається. Було багато часу вільного, тому я багато волонтерила. Мені це подобалось та я вирішила займатися цим професійно» (Респондент 11)

Як наслідок, інша респондентка зазначила, що їй «активізм допоміг виділити свої ціннісні орієнтири та допоміг у формуванні особистості»

Окрім освітньої діяльності, можна також зазначити про відвідування інших прикладних заходів, де люди можуть разом робити щось корисне для навколишнього середовища. Так, одна з респонденток, ще не будучи активісткою, вирішила приєднатися до суботника, який рекламувався в Інстаграмі.

«Я побачила публікацію про те, що всі бажаючі можуть взяти участь у суботнику, а у мене аж руки свербіли що небудь вдіяти, і я із задоволенням взяла участь. Я познайомилася там з усіма, побачила однодумців, підписалась на них і брала участь в наступних акціях, а згодом приєдналася до організації у якості активістки». (Респондент 4)

Можна спостерігати початок активістської діяльності у дорослому віці, як наслідок вступу до університету. Абітурієнт, а згодом і студент починає цікавитися студентськими організаціями та подає заявку до однієї з них.

«Я ще під час вступу шукала інфу про різні студентські організації в КМА і натрапила на «Екоклуб». Тоді я подумала, що було б класно туди потрапити, знайти однодумців й таке інше». (Респондент 6)

«У нас (в Інституті міжнародних відносин КНУ) щороку на початку вересня проходить ярмарка самоврядування. Там можна дізнатися більше про департаменти і обрати той, який до душі». (Респондент 7)

Одним із каналів приєднання до організацій є вже набуті соціальні зв'язки активістів.

«В університеті познайомилася з активістами, сказали гоу на акцію, ну я і погодилася». (Респондент 10)

«Прийшла на їх зібрання і відразу стала членом спільноти, оскільки в мене там до того були друзі». (Респондент 14)

Так, респондентка зазначила, що почувала себе в організації значно краще, знаючи, що там є люди, яких вона знає.

«Ну це стало рятувальним кругом в новій спільноті, я відчувала більший рівень безпеки, знаючи, що там є мої знайомі» (Респондент 13)

Один з респондентів зазначив, що почав займатися активістською діяльністю випадково, просто познайомившись з «класними людьми» та як наслідок налагодивши соціальні зв'язки з вже діючими активістами.

Одна з респонденток розповіла про те, що почала цікавитись проблемами у навколишньому середовищі через необхідність у своїй роботі, а згодом стала активісткою.

«Коли отримала свою 2-гу роботу... Компанія, в якій я працюю розробляє проекти в сфері сталого розвитку, займається відновлення екосистем, розвитком електромобільності. В принципі, тоді я почала трошки більше про це дізнаватись, читати, цікавитись. Потім познайомилась з людьми, які теж активні у цій сфері- так і затягнуло» (Респондент 1)

Деякі з опитаних говорили про бажання зсередини, яке згодом викликало ініціативу долучитися до однієї з екологічних організацій.

«Хотіла бути залученою в цю сферу як можна більше, вбирати інформацію» (Респондент 1)

За інформацією респондентів, доєднання до організації майже завжди відбувається шляхом заповнення анкети. Оскільки бажання долучитися до активізму не є примусовим прагненням, кожна окрема особистість самостійно ініціює процес свого долучення. Так, респонденти вже згадували про заповнення анкети на екологічних фестивалях та ярмарках самоврядування. Також це може відбуватись у інтернет-спільнотах, де майбутньому активісту буде запропоновано заповнити заявку. Після цього відбувається перегляд анкет та запрошення на співбесіду або інтерв'ю. Проте, як зазначила респондентка, доволі часто членами організацій стають за рекомендаціями когось із активістів, або ж партнерських організацій. Також є актуальним вже зазначений варіант переходу від зацікавленої людини до волонтера, а згодом активіста.

«Часто це учасники наших проектів, які в майбутньому стають більш активними в організаціях» (Респондент 4)

Серед чинників, які є важливими для людини, що вступають в організацію, активістами були названі люди. Саме вони формують цю організацію, є її обличчям та від них залежить їх діяльність. Так, громадські організації не є знелюдненими та знеособленими утвореннями.

«Ми, люди, які є її членами, а також наша небайдужість, роблять з Зеленої Хвилі [природоохоронна організація] те, чим вона є на сьогодні» (Респондент 5)

Одним із основних каналів долучення були знайомства в колах активістів через волонтерську діяльність у минулому. Також респонденти зазначали про долучення через вже існуючі соціальні зв'язки. Ще каналами доєднання виступали університет, наукові заходи та робота. Пенсер і Претт (Pancer & Pratt, 1999) зазначали про те, що якщо індивід знаходиться у середовищі, що підтримує його волонтерську діяльність, це може підвищити шанси пов'язати із цим своє майбутнє. Попереднє зайняття активістською діяльністю було вагомим стимулом продовжити нею займатися в межах організації, а долучитися було легше за особистим знайомством (Brady, Scholzman, & Verba, 1999). Перелічені умови долучення відповідають працям МакАдама та Паулсена (McAdam & Paulsen, 1993).

2.5. Мотиви та чинники активізму в межах проєкологічної організації

Мотиви, через які респонденти займаються проєкологічним активізмом були доволі різні. Так, до них входять вже вищезазначені чинники, які були першочерговою метою вступу до організацій, серед яких можна було почути піклування про навколишнє середовище, бажання змінити стан речей та оточуючих, а також відчуття несправедливості.

Мотив, який згадувався багатьма респондентами – це можливість налагодити, а згодом підтримувати приятельські та дружні відносини в межах групи активістів:

«Я знайшла нові знайомства і друзів. Легше їх знаходити, коли ви маєте якусь спільну діяльність і вас об'єднує принаймні одна ідея. Ми спілкуємося з ними і поза активізмом» (Респондент 2)

«У моєму колі спілкування в цілому більшість людей з активною громадянською позицією. Часом, вихід на марш – це сходка друзів і знайомих з усіх сфер в життя» (Респондент 8)

Навколо спільної діяльності та однієї ідеї активісти вибудовують організацію з людей, де вони можуть налагоджувати робочий процес, в якому позитивним чином впливають один на одного. Їм хочеться бути частиною однієї групи та почувати, що вони не одні.

«[Раніше] частіше виходило так, що це я була людиною, яка "заражала" ідеєю. В організації я отримую розуміння і підтримку... Я б назвала це скоріше "empowerment"... Були люди, яких я просто могла на вулиці зустріти, які теж спалахували ідеєю. Це надихає» (Респондент 4)

«Поки є люди, яких надихаю я і які надихають мене, я буду працювати і поширювати думку про те, що теперішнє і майбутнє в наших руках» (Респондент 1)

Одна з респонденток зазначала про протиставлення «Я–ВОНИ» у своєму рідному місті, що також виступає мотиватором до активістської діяльності. Вона не хоче бути такою, якою бачить певних людей. Вона хоче бути кращою.

«У Кривому Розі люди по відношенню до себе безцеремонні, а про екологію і зась зовсім. Не хотіла бути схожа на цих людей, не хотіла з ними жити, тому вирішила діяти» (Респондент 11)

Таке протиставлення має місце і з людьми у інтернет-середовищі. Деякі з респондентів зазначають, що вони роблять щось конкретне, в той час як інші лише пишуть про погані наслідки.

«Ми озвучуємо проблеми і займаємось їх вирішенням, а не пишемо гнівні коментарі на фейсбуці про те, як все погано» (Респондент 14)

Серед чинників, що мотивують людей до діяльності також можна було побачити виконання потреби у самореалізації.

«Я даю свої ідеї, думки та допомогу. мені ж приємно бути частиною подібного руху, адже відчуваєш, що ти і твої ідеї не самотні, і це дозволяє розвивати свої професійні здібності» (Респондент 6)

Мотивом вступу та активності респондента може бути й бажання набути певний досвід, що може виявитися корисним у подальшому житті.

«Досвід, який для мене є дуже цінним. Особливо, коли мені дають певну роботу яка challenges [кидає виклик] мене і потребує певних навичок. На початку цього року, в мене з'явилась менторка, яка допомагає, ділиться досвідом і дає поради» (Респондент 4)

«Нові знання. В організації я дізнаюсь більше, і бажання щось робити також стає більше» (Респондент 7)

Набутий досвід в організаціях за словами респондентів може бути доволі різноманітним. Це soft skills, які можуть виражатися у вмінні комунікувати з оточуючими, а також hard skills, які також можуть бути в нагоді.

«Думаю, основне – це вміння взаємодіяти з людьми. Вирішувати питання, домовлятися, робота з адміністрацією в тому числі. Вміння організувати. А з практичних – саджати дерева, робити ремонт [посміхається]. Думаю, це також може стати в нагоді» (Респондент 9)

Також респонденти називали критичне мислення, проектний менеджмент, кризовий менеджмент, досвід спілкування з бюрократичними інституціями,

цілеспрямованість і віру в свої сили серед речей, які надала їм участь в організації.

Серед набутого досвіду також можна було почути про подорожі закордон, які надає громадська організація. Там є можливість отримати розуміння, яким чином активісти діють у Європі та перейняти їх досвід.

«В моєму випадку весь цей активізм дав можливість познайомитися з активізмом у Європі. Було цікаво подивитися і на Швейцарію, і на людей зі всіх європейських країн, почути як вони там просувають свою повістку і залучають людей і знайти спільні проблеми» (Респондент 9)

Окрім подорожей, є й інші грантові можливості, які можуть мотивувати активістів. Одна з респонденток розповіла про власну перспективу навчання закордоном.

«Завдяки їй [проекологічній організації] я могла б вчитися зараз в Ізраїлі, наші випускники вчаться у всіх куточках світу». (Респондент 7)

Активісти зазначали, що в них є потреба не тільки в прийнятті знань від окремої організації, а також й потреба відтворювати вже наявні знання.

«Я відчувала, що там зможу задовольнити свою потребу в реалізації власних знань» (Респондент 3)

В деяких респондентів така діяльність, як робити суспільно-корисні речі та в цілому займатися активізмом, виступають як самоціль. Бути частиною еко-організації для них означає можливість займатися улюбленою справою:

«Мені подобається те, що я можу займатися екоактивізмом у ширшій мірі (як я вже зазначала: марші, трештеги, своти)» (Респондент 6)

Мотиватором також виступає результативність окремої організації. Якщо досягнуто певний поставлений результат, то активістам приємно розуміти, що вони були включені у процес його досягнення.

«Відчуття якоїсь корисності. Коли ти бачиш хоч якісь зрушення в цій сфері, коли політики починають говорити за клімат, то це вже своєрідна перемога і приємно розуміти що ти частина цієї перемоги». (Респондент 9)

Варто звернути окрему увагу на ряд позитивних емоції, які отримують активісти, займаючись своєю прямою діяльністю. Такі емоції можуть також виступати мотиваторами того, що вони продовжують займатися активізмом.

«Коли проходиш кордон поліції і бачиш величезну кількість людей, яким не все одно... Коли ви йдете разом, вигукуючи гасла – це унікальне почуття. Це також натхнення, проте ескаловане в тисячу разів». (Респондент 4)

«Це своєрідна тусовка, ти знаходишся в компанії людей яких знаєш, ви ходите по вулиці з плакатами, орете на всю вулицю і це прикольно». (Респондент 9)

«Відчуття причетності до чогось великого. Відчуття власної значущості як частини умовного активістського організму. Задоволення від того, що ти щось робиш щоб вплинути на ситуацію яка тобі не подобається». (Респондент 11)

Серед факторів, що мотивують активістів варто також виділити можливість висхідної мобільності та просування по кар'єрній драбині. Так один з респондентів зазначає про «можливість отримати ґрунтовні знання, навички, стати цінним експертом, а потім рубати дорогу в науку, органи влади, організації, компанії». Деякі з опитаних прагнуть працювати у цій сфері у подальшому житті.

«[Хочу] зробити свій активізм офіційною роботою. Це є мабуть одна з головних причин» (Респондент 10)

Активіст також може осмислювати своє життя крізь призму допомоги іншим людям. Таким чином, альтруїстична мета стає найбільшою цінністю в житті деяких активістів.

*«Як і всі, я хочу щоб моє життя щось значило. І його значимість вимірюється в моїй допомозі поліпшити якість життя оточуючих»
(Респондент 5)*

У своїй організації респонденти бачать діяльність як можливість змінити існуючий стан справ, який їх не влаштовує (Klandermans et al. 2004). Найбільш часто опитані згадували колективну свідомість у вигляді об'єднання людей, як таку, що є важливою задля того, щоб відбулося приєднання до організації (Hirsch, 1990; Duncan, 2002; Vorshuk, 2004). Має місце певна подібність між акторами у їх цінностях в межах організації (Fielding, McDonald, & Louis, 2008), що також виступає мотиватором активізму в її межах. Така організація може формувати норми поведінки індивіда. Було зазначено про обов'язок допомагати суспільству, про який згадували Пенсер та Претт (Pancer & Pratt, 1999). Екологічні активісти отримують задоволення від своєї роботи (Vallerand, 2015). Респонденти зазначали про ряд факторів, які виступають інструментальними та експресивними мотиваторами (Van Stekelenburg et al. 2009, 2011), які відповідають опитуванню національної ради волонтерських організацій (National Council for Voluntary Organisations, 2019). Серед них можна виокремити: потреба у людях; потреба у самореалізації; потреба у набутті певного досвіду та навичок; можливості подорожувати та навчатися; відтворювати вже наявні знання; створення Я-концепції; отримання результату; позитивні емоції; можливість мобільності; можливість допомагати іншим людям; можливість бути не таким, як всі.

2.6. Фактори, що виступають демотиваторами

В рамках цієї роботи було доцільно дослідити чинники, які можуть демотивувати активістів. В респондентів було запитано, які бар'єри та перешкоди можуть виникати в рамках їх діяльності: те з якими вони та їх організації зустрічаються на шляху екологічного активізму.

Найбільш часто респонденти згадували про несприйняття їхньої діяльності у суспільстві. Вони зазначали про те, що вони роблять суспільно-корисну діяльність, проте для більшості це виявляється непотрібним.

«Переважає більшість населення не сприймає екологічність всерйоз. Згадаймо хоча б сміття після шашиликів у парку. Просто у нас немає культури, люди зосереджені на якихось базових потребах, а не на тому, щоб зберегти планету» (Респондент 5)

Також, демотивація в респондентів виникає через те, що люди не розділяють їх поглядів.

«Негативні моменти проявляються в предвзятому ставленні інших людей, які не розуміють навіщо я цим займаюсь або не розділяють мою позицію» (Респондент 4)

Байдужість оточуючих відносно проєкологічної діяльності може виливатися у вигорання активіста.

«Найпоширеніше – це емоційне вигорання через зіткнення з байдужістю людей, заради яких ця робота робиться» (Респондент 7)

Одна з респонденток пояснює вигорання тим, що активізм є доволі енергозатратною діяльністю та в своїй більшості налаштований на довготривалу роботу задля досягнення необхідного результату.

«Зміни - процес тривалий і повільний: ти краплею за краплею міняєш форму невіддатливої складної системи. Ну і так як це ціннісно-заряджена діяльність – відсутність видимих результатів і складна робота сприяють вигоранню» (Респондент 5)

Один із факторів, що стає бар'єром для екологічно активіста – це конфлікти всередині організацій або конфлікти між учасниками організацій внаслідок їх групового об'єднання задля, наприклад, спільного заходу – маршу,

страйк, мітингу та ін. Так, приміром, було зазначено про відсутність спільної візії у всього кліматичного руху.

«Це скоріше незлагодженість роботи в команді. Хоча екоактивізм більше тяжіє до лівих політичних поглядів, він все одно об'єднує часто і націоналістів, і центристів, і аполітичних. І виходить така збірна солянка, і буває дуже часто важко дійти спільної згоди» (Респондент 9)

«Є багато різних напрямків. Там кліматичні активісти, вегани, зервейстери... І в кожного з них своє бачення, як спасати землю треба, тому коли ми всі об'єднуємося, буває важко домовитися про наші вимоги, які будемо висувати на страйку» (Респондент 9)

«Часто в близькому оточенні доводиться обмежувати себе в ціннісних потребах у пошуках компромісу» (Респондент 13)

Серед демотиваторів також було згадано про радикально налаштовані політичні осередки, які можуть викликати страх у активіста, а також консервативні цінності в суспільстві.

«Ну і я б згадала наскільки, на жаль, в нашій країні небезпечно для здоров'я бути активістом і протистояти консервативній системі» (Респондент 5)

Респонденти зазначили про те, що активізм як діяльність не дуже властива для інтровертів, хоч вони й можуть хотіти щось змінити. Масові заходи, які передбачає активізм не завжди є такими, де інтроверту було би комфортно.

«Класичний активізм в принципі не самий інклюзивний по відношенню інтровертів: збирати підписи, виходити на марші, протести» (Респондент 2)

Незадовільне фінансування організації, за думкою респондентів, також може звужувати їх можливості та демотивувати в кінцевому випадку. Так,

незадовільний стан організації, в якій функціонує особистість, може негативними чином впливати на мотивацію в ній залишатися.

«Недостатнє фінансування. В нас в ініціативі про фандрайзинг ще лише починають говорити, але то лише суха ідея. Без фінансових ресурсів зараз нікуди» (Респондент 9)

Також респонденти зазначали, про незадоволення державною політикою стосовно екології, яка могла би вплинути на покращення ситуації.

«Мене пригнічує відсутність інфраструктури, яка б дозволила зменшити кількість відходів в Україні. Причина в корупції, яка не дозволяє іноземним інвесторам у галузі екології працювати в нашій державі. Немає інфраструктури - необхідно докладати більше зусиль для збереження навколишнього середовища. Необхідно докладати більше зусиль - менше людей змінює свої звички і сортує сміття» (Респондент 13)

Варто розуміти, що сприйняття витрат та переваг долучення індивідом до певної організації є також важливим фактором, який впливає на те, чи залишиться індивід в межах організації (Klandermans & Oegema, 1987). Серед багатьох вищезгаданих мотиваторів існують й такі фактори, що демотивують індивіда займатися екологічною діяльністю. Всі вони так чи інакше заважають активісту досягти поставленої ним та його організацією цілі. Так, деякі респонденти зазначали про брак часу (Klandermans, 1997) на активістську діяльність та про те, що їх діяльність є доволі енергозатратною та такою, що потребує багато часу для досягнення виділених цілей. Окремим демотиватором для респондентів є відсутність сприйняття у суспільстві, яка може вилитись у вигорання активіста. Конфлікти в середині організацій також можуть слугувати демотиватором, оскільки люди з тими, хто повинен мати спільні інтереси (Vázquez, Lanero, Gutiérrez, & García, 2014). Серед факторів, що демотивують активістів є також люди, що налаштовані проти мети, яку намагається здобути організація та які знаходяться в опозиції до них. Негативним чинником також є

відсутність необхідного фінансування, що заважає досягати поставленої цілі організації. Також респонденти зазначали про незадоволення державою, яка може ставати перешкодою на досягненні їх цілей.

В рамках емпіричного розділу було проведено ряд інтерв'ю та, як наслідок, досліджено мотиви залученості студентства м. Києва до проєкологічних організацій. Було визначено фактори, які першочергово виступають детермінантами долучення особистості до однієї з екологічних організацій, а також мотиви та чинники активізму вже в межах організації активіста. Так, респонденти починають мати прагнення долучитися до проєкологічної діяльності в той момент, коли стають більш обізнаними стосовно ситуації з навколишнім середовищем. Каталізаторами такого бажання можуть виступати об'єкти культури, такі як книги, фільми, реклама, а також певна подія, яка сталася в їх житті та пов'язана з природою. У респондентів змалку можна було побачити відчуття про непокоєння природою на підсвідомому рівні, яке виражалося у емпатії. Також опитані зазначали про переслідування «високої мети». Одним із найбільш згадуваних каналів долучення до активізму були вже існуючі соціальні зв'язки. Респонденти згадували і про попередній волонтерський досвід, який міг повпливати на їх подальший активізм. Серед чинників, які утримують активіста були згадані: можливість змінити існуючий стан справ, який їх не влаштовує; колективну свідомість у вигляді людей із подібними цілями; обов'язок допомагати суспільству; потреба у людях; потреба у самореалізації; потреба у набутті певного досвіду та навичок; можливості подорожувати та навчатися; відтворювати вже наявні знання; створення Я-концепції; отримання результату; позитивні емоції; можливість мобільності; можливість бути не таким, як всі. Окрім цього, було виокремлено те, яким чином еко-активісти розуміють поняття «активізм» та самоідентифікують себе через нього. Сприйняття цього терміну було подібним у кожного з респондентів. Було визначено також те, які фактори можуть виступати демотиваторами для виходу з екологічної

організації індивідом, або фактори які можуть зупинити процес долучення до екологічної організації. Серед них були згадані: брак часу; відсутність сприйняття в суспільстві; конфлікти всередині організацій; люди, що знаходяться в опозиції; відсутність фінансування; незадоволення державною політикою.

ВИСНОВКИ

В Україні наразі є проблеми з навколишнім середовищем, які стосуються клімату, енергетичної складової та біорізноманіття. За останні декади ситуація з екологією тільки погіршується. Можна сказати, що Україна знаходиться в ситуації екологічної кризи.

Обізнаність українців стосовно стану екології поступово підвищується. Внаслідок цього та ряду вищезазначених екологічних проблем, було досліджено поведінку людей, які за тими чи іншими причинами зацікавлені повпливати на вирішення цих питань, а тобто екологічних активістів, які залучені до таких політичних суб'єктів, як проєкологічні організації. Організація в цьому випадку може виступати, як інструмент досягнення бажаних цілей індивіда.

В межах цієї роботи було досліджено проєкологічні громадські рухи, та їх акторів, екологічних активістів, як явища. Було виділено характеристики, що властиві пересічному громадському активісту та підстави для функціонування громадської організації. Окрім прагнення змінити ситуацію з навколишнім середовищем на краще, екологічні активісти бажають встановити гармонію між сучасною економікою та природою гармонічний стан, зберігши таким чином планету. Деякі активісти можуть розглядати схильність дій з екологічною метою своєрідним світоглядом, який може виступати найбільшою залученістю в організацію. Будучи чутливими до екологічних суспільних проблем, активісти можуть менше бути зосередженими на усіх інших.

В результаті аналізу теоретичних джерел було виділено наступні мотиватори: прагнення змінити навколишнє середовище на краще; отримання позитивних емоцій в межах організації; надмірна емпатія особистості; ціледосягнення; нові знайомства та досвід; покращення здоров'я; почуття впевненості; нові перспективи для працевлаштування; створення я-концепції; пошук сенсу діяльності та своєї ідентичності, цінностей, властивостей

особистості, політичної свідомості; прагнення приєднатись до життя спільноти; потреба у статусі.

Було визначено, яким чином відбувається рекрутинг індивіда, що потрібно для успішного залучення та фактори, які можуть виступати мотиваторами для вступу, а згодом й самого активізму в межах проєкологічної організації. Після спроби рекрутингу індивідом, потрібна підтримка людей, які важливі для особистості та відсутність опозиції з боку інших людей. Шанси на рекрутинг збільшуються, якщо особистість до цього вже займалася волонтерською або активістською діяльністю, або якщо рекрутер особисто знайомий із тим, кого рекрутує. Так, для того, щоб бути залученим до організації потрібно пройти фазу вступу, отримати зв'язок з командою та внутрішню мотивацію залишитися.

Для емпіричної частини роботи було проведено 14 інтерв'ю із членами проєкологічних організацій міста Києва. Інтерв'ю, як аналітичний базис, дозволили зрозуміти фактори, які мотивують активіста долучатись до проєкологічної організації та співпрацювати в її межах.

Респонденти описували позитивну мету їх діяльності, а також наголошували на спільній цілі, яка може їх об'єднувати в організацію між собою. Розуміння поняття «активізм» було відтворено більш-менш схожим чином, де описувалися подібні категорії без залежності від окремо взятого респондента.

Індивід починає шлях екологічного активіста із того, що внаслідок своїх дій стає більш обізнаним стосовно проблем з навколишнім середовищем. Цей чинник виступає одним з мотиваторів, який зустрічався в респондентів доволі часто. Каталізаторам такого зацікавлення можуть бути об'єкти культури, або агенти соціалізації особистості. В респондентів з дитинства можна було побачити певні непокоєння про природу, які виникали через вищезазначені причини. Екологічні активісти можуть залучатися до проєкологічної організації

внаслідок вже існуючої соціальної мережі в колах активістів. Також каналами рекрутингу можуть бути університет, наукові заходи та робота.

Мотиватор активізму в межах проєкологічної організації, який доволі часто згадувався активістами – це взаємодія із людьми зі схожими інтересами. Респонденти розповідали, що займаються активізмом задля того, щоб змінити стан справ, який їх не влаштовує. Опитані зазначали про присутність певного обов'язку допомагати оточуючим у їх житті, як один із факторів мотивації. Мотиватором також можуть бути позитивні емоції, які отримує особистість внаслідок своєї проєкологічної активістської діяльності. Також були названі наступні фактори, що можуть виступати мотивуючими для активіста: потреба у людях; потреба у самореалізації; потреба у набутті певного досвіду та навичок; можливості подорожувати та навчатися; відтворювати вже наявні знання; створення Я-концепції; отримання результату; позитивні емоції; можливість висхідної мобільності; можливість допомагати іншим людям; можливість бути не таким, як всі. Стосовно протилежного дослідницького питання, серед факторів, які виступають демотиваторами для проєкологічних активістів, респонденти зазначали: брак часу; відсутність сприйняття у суспільстві; конфлікти всередині організації; людей із опозиції до їх організації; відсутність фінансування; незадоволення державою.

Підсумовуючи, можна сказати, що опрацьовані теоретичний та емпіричний базиси перегукуються. Існує ряд вищезазначених мотивів, які змушують індивіда ставати зацікавленим у долученні та функціонуванні в межах тієї або іншої громадської проєкологічної організації. Шлях особистості до залучення в організацію може починатися, як у дитинстві, так і у дорослому віці. Доволі важливим аспектом долучення до організації є те, щоб демотиватори не перевищували наявні мотиви особистості.

ДЖЕРЕЈА

- Benefiel, M. (2005). The second half of the journey: Spiritual leadership for organizational transformation. *The Leadership Quarterly* (16) 5, 723-747.
- Borshuk, C. (2004). An Interpretive Investigation into Motivations for Outgroup Activism. *The Qualitative Report*, (9) 2, 300-319.
- Brady, H., Scholzman, K., & Verba, S. (1999). Prospecting for Participants: Rational Expectations and the Recruitment of Political Activists. *American Political Science Review* (93) 1.
- Carter, N. (2001). *The Politics of the Environment. Ideas, Activism, Policy*. Cambridge University Press.
- Chris, B. (2007). 'I'm not an activist, though I've done a lot of it': Doing Activism, Being Activist and the 'Perfect Standard' in a Contemporary movement. *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*, 147.
- Clary, E., Snyder, M., Ridge, R., Copeland, J., Stukas, A., Haugen, J., & Miene, P. (1998). Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach. *Journal of Personality and Social Psychology* (74) 6, 1516-1530.
- Daniel, C. (2015). I'm a "good" activist, you're a "bad" activist, and everything I do is activism: parsing the different types of "activist" identities in LGBTQ organizing. *A journal for and about social movements*, 215.
- della Porta, D., & Diani, M. (1999). *Social Movements*. Oxford: Blackwell.
- della Porta, D., & Diani, M. (2006). *Social movements. An introduction*. Blackwell publishing.
- Diani, M., & Donati, P. (2007). Organisational change in Western European Environmental Groups: A framework for analysis. *Routledge*, 13-34.

- Duncan, L. (2002). Motivation for Collective Action: Group Consciousness as Mediator of Personality, life Experiences, and Women's Rights Activism. *Political Psychology*, 611-635.
- Fielding, K., McDonald, R., & Louis, W. (2008). Theory of planned behaviour, identity and intentions to engage in. *Journal of Environmental Psychology* (28), 318-326.
- Franz, C., & McClelland, D. (1994). Lives of women and men active in the social protests of the 1960s: a longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology* (66) 1, 196-205.
- Haenfler, R., Johnson, B., & Jones, E. (2012). Lifestyle Movements: Exploring the Intersection of Lifestyle and Social Movements. *Social Movement Studies* (11) 1, 1-20.
- Henderson-King, D., & Stewart, A. (1999). Educational experiences and shifts in group. *Personality and Social Psychology Bulletin* 25(3), 390-399.
- Herrera, M. (1992). Environmentalism and Political Participation: Toward a New System of Social Beliefs and Values? *Journal of Applied Social Psychology* (22), 657-676.
- Hirsch, E. (1986). The Creation of Political Solidarity in Social Movement Organizations. *Sociological Quarterly*, 373-387.
- Hirsch, E. (1990). Sacrifice for the cause: group processes, recruitment, and commitment in a student social movement. *American Sociological Review*, 243-254.
- Jones, R., & Dunlap, R. (1992). The Social Bases of Environmental Concern: Have They Changed Over Time? *Rural Sociology* (57) 1, 28-47.
- Klandermans, B. (1997). The social psychology of protest. *Oxford: Blackwell Publishers*.

- Klandermans, B., & Oegema, D. (1987). Potentials, Networks, Motivations, and Barriers: Steps Towards Participation in Social Movements. *American Sociological Review* (52) 4, 519-531.
- Klandermans, B., Sabucedo, J., & Rodriguez, M. (2004). Inclusiveness of identification among farmers in The Netherlands and Galicia (Spain). *European Journal of Social Psychology*, 279-295.
- Louis, K. (1973). The Sociology of Social. *Englewood Cliffs: Prentice-Hall.*, 170-173.
- Malte, K., & Kasser, T. (2009). Some Benefits of Being an Activist: Measuring Activism and Its Role in Psychological Well-Being. *Political Psychology*, (30) 5, 755-777.
- McAdam, D., & Paulsen, R. (1993). Specifying the Relationship between Social Ties and Activism. *AJS* (99) 3.
- Meier, S., & Stutzer, A. (2004). Is Volunteering Rewarding in Itself? *IZA Discussion Paper No. 1045*.
- Milošević-Dorđević, J., & Žeželjc, I. (2017). Civic activism online: Making young people dormant or more active in real life? *Computers in Human Behavior*, pp. 113-118.
- National Council for Voluntary Organisations. (2019). *Time Well Spent: A national survey on the volunteering experience*. London.
- Nickki, P., & Larson, R. (2010). How Teens Become Engaged in Youth Development Programs: The Process of Motivational Change in a Civic Activism Organization. Routledge.
- Omoto, A., Snyder, M., & Hackett, J. (2010). Personality and Motivational Antecedents of Activism and Civic Engagement. *Journal of Personality* (78) 6, 1704-1734.

- Pancer, M., & Pratt, M. (1999). Social and family determinants of community service involvement in Canadian youth. In M. Yates, & J. Youniss, *Roots of civic identity: International perspectives on community service and activism in youth* (pp. 32-55).
- Penner, L., & Finkelstein, M. (1998). Dispositional and structural determinants of volunteerism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 525-537.
- SGuin, C., Pelletier, L., & Hunsley, J. (1998). Toward a Model of Environmental Activism. *Environment and Behavior* (30), 628-652.
- Snow, D., Zurcher, L., & Eklund-Olson, S. (1980). Social Networks and Social Movements: A Microstructural Approach to Differential. *American Sociological Review* (45) 5, 787-801.
- Stern, P. (2000). Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior. *Journal of Social Issues* (56) 3, 407-424.
- Touraine, A. (1981). *The Voice and the Eye*. Cambridge University Press.
- Vallerand, R. (2015). *The Psychology of Passion: A Dualistic Model*. Oxford: Oxford University Press.
- van Stekelenburg, J., Klandermans, B., & Dijk, W. (2011). Combining motivations and emotion: Themotivational dynamics of collective action participation. *Revista de Psicología Social* (26) 1, 91-104.
- van Stekelenburg, J., Klandermans, B., & Wiclo, D. (без дати). Context matters: Explaining how and why mobilizing context influences motivational dynamics. *Journal of Social Issues*, (65) 4, 815-838.
- Vázquez, J.-L., Lanero, A., Gutiérrez, P., & García, M.-P. (2014). Expressive and instrumental motivations explaining youth participation in non-profit voluntary associations: an application in Spain. *Springer-Verlag Berlin Heidelberg*.

- Wiltfang, G., & McAdam, D. (1987-1010). *The Costs and Risks of Social Activism: A Study of Sanctuary Movement Activism*. Oxford University Press, 1991.
- Белодід, І. (1971). *Словник української мови: в 11 томах*. Наукова думка.
- Гідденс, Е. (1999). *Соціологія*. Київ.
- Горний, В., Лялько, В., Кріцук, С., Латипов, І., Тронін, А., Філіппович, В., . . .
Крилова, А. (2016). Прогноз теплової реакції міського середовища Санкт-Петербурга і Києва на зміну клімату (за матеріалами зйомок супутників EOS і Landsat). *Сучасні проблеми дистанційного зондування Землі із космосу*, 176-191.
- Дідух, Я. (2009). Екологічні аспекти глобальних змін клімату: причини, наслідки, дії. *Вісник НАН України, №2*, 34-44.
- Дослідницький центр Socis. (2019). Чи готові українці до зміни клімату?
- Личинко, І. (2016). Проблеми екологічної безпеки тимчасово окупованих територій донецької та луганської областей та організаційно-правові засади їхнього вирішення. *Lviv Polytechnic National University Institutional Repository*, 279-284.
- Наумкіна, С. М., & Нерубащенко, І. А. (2015). *Громадський активізм, як форма протестного руху сучасності*.
- Паламарчук, О. (н.д.). Екологічний рух - як складова природоохоронної діяльності суспільства. 127-135.
- Пилипенко, В. (2013). *Громадські рухи як об'єкт політологічного дослідження*.
- Поппер, Л. (2014). Екологічний рух і його роль у політичній консолідації світосистеми по забезпеченню екологічної безпеки. *Гілея: науковий вісник*, 339-343.
- Савельєва, Т. П. (2015). *"Нові суспільні рухи": визначення методологічних засад дослідження*.

- Середа, В. (2015). Переосмислюючи український ідентифікаційний простір: громадянський активізм в Україні після Євромайдану. *Феномен майдану в українському суспільстві: соціологічні інтерпритації*, 58-78.
- Фостер, Л. (2015). Політологія, філософія, соціологія: контури міждисциплінарного перетину. *Особливості організаційної структури суспільних рухів*, (с. 26).
- Хвесик, А., & Степаненко, В. (2014). Екологічна криза в Україні: соціально-економічні наслідки та шляхи їх подолання. *Економіка України*, 64-86.
- Штомпка, П. (1997). *Соціологія соціальних змін*. Москва.

ДОДАТОК А.

Гайд для проведення інтерв'ю

Вітаю!

Я, Павлюк Ілля, студент соціології 4-го року навчання наразі пишу дипломну роботу про мотивацію еко-активістів. У зв'язку з цим хотів би запросити вас на інтерв'ю у вигляді неформальної бесіди тривалістю приблизно 40 хвилин. Ми можемо зв'язатись через Skype, Zoom або інше програмне забезпечення у зручний для вас час.

В свою чергу, я гарантую конфіденційність ім'я та інформації, яка буде надана в інтерв'ю. Ваша участь є добровільною, ви маєте право на приватність та на відмову від запису.

Якщо у вас виникнуть питання стосовно інтерв'ю, прошу звернутися за моїм телефоном 093-100-90-30 або за електронною адресою hf.jess@gmail.com

У випадку згоди, чи не проти ви, якщо розмова буде записана?

Самоідентифікація індивіда

- Можеш розповісти про те, як ти розумієш слово "активізм"? А хто такі активісти?
- Чи вважаєш ти себе активісткою?
- Розкажи про свою діяльність в області еко-активізму. Чим ти займаєшся?

Мотивація до участі в активістській діяльності

- Ти б могла згадати, коли до тебе вперше прийшла ідея зайнятися цим?
- Що на це вплинуло?
- Чому ти цим займаєшся?
- Як ти прийшла до того, щоб вступити в організацію? Як ти про неї дізналася? Чому ти вступила саме в цю?
- Чи не вплинув хтось із твоїх друзів на те, що ти вступив в активізм?
- Як твої друзі поставилися до того, що ти став активістом?
- Що мотивує тебе займатися еко-активізмом?
- Які можливості відкриває активізм?

- Як ти думаєш, умови, в яких ти росла, якимось вплинули на твоє бажання захищати природу? Чому?
- Ти хотіла би ще більше часу присвячувати активізму? А що заважає тобі присвячувати йому ще більше часу?
- Ти б могла згадати найприємніший момент, який пов'язаний з твоїм активізмом?

Взаємодія у проектологічній організації

- Чи є у тебе друзі серед активістів в організації?
- Які в тебе емоції, коли ти перебуваєш в колективі своєї організації?
- Навіщо існує твоя організація?
- Чим ти займаєшся в організації?
- Що дає організація тобі?
- Що ти їй даєш?
- А що щодо негативних аспектів активізму?
- Чи був момент, коли хотілося все кинути? Якщо так, то чому ти цього не зробила?
- А що у вашій організації сприяє набору нових активістів?
- Чи є то, що заважає тобі займатися активізмом? Що?

ДОДАТОК Б

Приклад транскрипту проведеного інтерв'ю.

Контакт з респондентом було налагоджено за допомогою методу снігового кому. Інтерв'ю було розпочато 8-го травня 2020-го року в 16:43 через платформу Zoom та закінчено в 17:18.

Тривалість: 35 хвилин 20 секунд

I: Привіт! Дякую, що погодилась надати інтерв'ю. Ти могла би розповісти, як розумієш слово "активізм"?

P: Привіт! Well, ну для мене слово активізм пояснюється через тавтологію, це прояв активної позиції. Тоїсть ти розумієш якусь суспільну проблему, усвідомлюєш її важливість і розумієш, що ні влада, ні суспільство зараз її нормально не вирішує. Так виробляється заклик до дії та бажання вирішувати цю проблему. Або самостійно, або з групою інших активістів, які об'єднались під цією проблемою і мають більш менш схоже бачення як її вирішувати.

I: Дякую. Ти вважаєш себе активісткою?

P В принципі так.

I: Можеш трошки розказати про свою діяльність у цьому полі?

P: Ну, в мене особисто все дуже взаємопов'язано, бо я є волонтеркою ГО «Екодія», активісткою FFF і ще там типу як в Екоклубі в Могилі. Тому мені особисто важко розрізнити мою активістську діяльність, і волонтерську наприклад. Це такі, дуже схожі поняття і іноді я роблю одне й те саме в статусі активістки і волонтерки. Але якщо більше зосередитися на тому що я роблю в FFF, то на даний момент нічого [сміється]. Зараз карантин, в мене трохи вигорання і я особливо не бачу сенсу в тому, щоб якимось активнічати, бо насправді всім зараз п**** на клімат. Всі думають зараз лише за корону, а по тирнетіках гуляють лише мему "природа настільки очистилась". А в нормальний час я допомагаю з організацією страйків: ну починаючи від того

що ми брейнштурмимо, яка концепція буде в цього саме страйку, закінчуючи тим, якому медіа прес-анонс до страйку кинути і так далі. Також я веду соціальні сторінки FFF Ukraine, принаймні намагаюсь, всякі постики фігачу, події створюю, відписую людям, які нам пишуть та й таке.

I: Тебе пригнічує те, що наразі всім все одно на клімат?

P: Та не то щоби пригнічує. Більшості й до того було на нього п****. Людям якось до лампочки це все, бо на часі в нас завжди є проблеми тіпа по серйозніше, а ля корупція, реформа МОЗу і так далі. А влада в нас завжди була теж не дуже серйозна в цьому питанні і готова про це говорити тільки якщо це буде напряду стосуватися економічного розвитку. Зараз теж дуже багато проблем замовчується, бо інфопростір весь захопив коронавірус. Але питання більше в тому як після цієї кризи будуть ставитися до клімату і всіх цих еко-питань.

I: Дякую за уточнення. Розкажи, будь ласка, про те, як ти почала брати участь у заходах, пов'язаних з екологією. Що тобою рухало тоді?

P: Ну, почалося все з лекцій. Я десь більше року тому відвідала лекцію від «Екодії», де я зараз волонтеру. Вони презентували своє дослідження «Вода близько». Головний поїнт дослідження – через 100 років Причорномор'ю і Криму буде п****, якщо ми будемо досі жити так, як живемо сьогодні. Тоді рівень океану та моря підніметься майже на метр, ну і всі прибережні території повністю або частково затопить. І, ну, мене це так вразило, бо до цього в мене проблема клімату як і в більшості була десь на підкорці. Тоїсть я знала, що зміна клімату є, щось там змінюється, ну діти в Африці голодають, але для мене це було все так нереально і дуже далеко від мене, що й переживати якось сенсу не було. А після цієї лекції я скоріше зрозуміла, що проблема зачіпає абсолютно всі країни. Навіть ті, які розташовано географічно вдало і до яких зміна клімату дойде не в першу чергу. І ще вразило те, як швидко все це буде відбуватися. В тому дослідженні було дуже вдало це показано, і підкріплено

фактами, які відбуваються вже сьогодні. От, коли дивишся на цю ситуацію, що зараз є (ну вот пруфів особливо шукати не треба, ця зима є тому підтвердженням), то стає реально страшно від того, що ті екосистеми які є сьогодні років через 10-20 будуть зовсім іншими.

I: Що відбувалося після тієї лекції?

P: Я доєдналася до Екодії. Пішла волонтерити.

I: А як відбувався процес приєднання?

P: Та просто [сміється]. Ну, там на сайті можна заповнити свою анкету, і через деякий час з тобою зв'яжуться і проведуть тренінг волонтерів. І все, ти в тім.

I: Які обов'язки тоді ти почала виконувати в Екодії?

P: Коли ти волонтер в тебе нема обов'язків [сміється]. Ну там працює система довготривалого волонтерства. Тобто нема такого що є якась подія, під неї шукають безкоштовну силу яка працює за ідею, а потім кажуть: «всім спасіба, всі свободні». Тут більше є волонтерська команда, де ти можеш бути активним, брати на себе якісь задачі, а штат буде тебе підтримувати і заохочувати. Але якщо ти зайнятий, то ти можеш зробити перерву, але потім все одно повернутися, і всім ок. А що стосується того що ми робимо, то це все дуже відносно, бо є дуже багато проектів і напрямків роботи в ГО. Все навіть не перепробуєш. Починаючи від того, що ти знову організуєш страйк, але від імені ГО, до того, що ти їдеш в якісь богом забуті села і питаєш там селян за стан землекористування. В общем задач дуже багато, навіть половини й не згадаєш. Ну, але що дуже важливо, то тут є система заохочення і всяких плюшок. Всякі стікери, безлімітна кава з піченьками всі витрати на проекти покриваються ГО, і це не може не підкупати душу. А там я більше також страйки організувала, брейнштормила, допомагала підписи збирати, їздила на всякі хакатони і так далі.

I: Скажи, а які емоції ти відчуваєш, коли знаходишся на страйку поряд із своїми однодумцями?

P: Та норм такі емоції. Не скажу, що прям «вау», це ж не революція якась [сміється]. Але це своєрідна тусовка: ти знаходишся в компанії людей яких знаєш, ви ходите по вулиці з плакатами, орете на всю вулицю і це прикольно

I: А чому це прикольно?

P: Ну хз [не знаю – прим. дослідника]. Просто відчуття спільноти і розуміння, що ти намагаєшся просунути якусь ідею і робиш правильні речі, бо як би не оця наша тусовка ніхто б цим не займався.

I: Дякую. Я розумію, який внесок ти робиш в цій сфері. Ти могла би розповісти, що активізм як діяльність дає особисто тобі?

P: нові знайомства і друзів. легше їх знаходити, коли ви маєте якусь спільну діяльність і вас об'єднує принаймні одна ідея. багато цих людей мені подобається, вони класні і разом з тим кожен\кожна чимось особлива. ми спілкуємося з ними і поза активізмом, і це класно. також нові знання. я постійно слухаю всякі лекції вебіари про клімат і охорону навколишнього середовища і це працює як замкнене коло: я дізнаюсь більше, і бажання щось робити також стає більше. от, ну і напевно відчуття якоїсь корисності, я не знаю. коли ти бачиш хоч якісь зрушення в цій сфері, коли політики починають говорити за клімат, щось там заікатися про серйозність цієї проблеми, то це вже своєрідна перемога і приємно розуміти що ти частина цієї перемоги

I: А які можливості відкривають для тебе нові знайомства, знання та відчуття корисності?

P: Так чітко і ясно й не відповіси, бо по суті кожен новий контакт може дати тобі можливість, але яку саме хз. В моєму випадку весь цей активізм дав можливість познайомитися з активізмом у Європі. Ми того літа їздили в Швейцарію на міжнародну зустріч активістів, було цікаво подивитися і на

Швейцарію, і на людей зі всіх європейських країн. Почути, як вони там просувають свою повістку і залучають людей, і знайти спільні проблеми. От, також була можливість від ГО долучатися до школи-проекту, яка мені цікава. Вони були співоргами, їм треба було послати своїх людей як учасників, мене вот тема зацікавила і отримується, що я без особливих зусиль туди потрапила.

I: Дякую. Ти вже зазначала про те, що людям може бути все рівно на екологічну повістку. Чи можеш ще згадати якісь бар'єри у твоєму активізмі?

P: Ну, сама байдужість людей мені особливо проблем не задає. На більшість питань, які зараз постають в Україні, більшість займає нейтральну позицію, або негативну, але не настільки, щоб активно виступати проти неї. То саме лгбт, більшість його не схвалює, але лише невелика купка праворадикалів готова серйозно проти цього виступати. З кліматом всьо по іншому, бо мало хто (ну хіба що якісь люди які тримають нафтові вишки) будуть активно виступати проти нашої повістки. Те, що більшості п***, це діло таке. Це ж знову ж таки, не революція [сміється]. От, а що стосується перешкод, то це скоріше незлагодженість роботи в команді. Хоча екоактивізм більше тяжіє до лівих політичних поглядів, він все одно об'єднує часто і націоналістів, і центристів, і аполітичних. І виходить така збірна солянка, і буває дуже часто важко дійти спільної згоди (особливо якщо у нас в ініціативі діє система прийняття рішень за консенсусом). Доволі часто до всяких срачів а ля «чи всі люди мають бути веганами». Ще недостатнє фінансування. В нас в ініціативі про фандрайзинг ще лише починають говорити, але то лише суха ідея, а без фінансових ресурсів зараз нікуди. Ну і ще можна сказати про весь екоактивізм. Є багато різних напрямків. Там кліматичні активісти, вегани, зеролейстери... І в кожного з них своє бачення, як спасати землю треба, тому коли ми всі об'єднуємося, буває важко домовитися про наші вимоги, які будемо висувати на страйку.

I: А чи був такий момент, коли через перелічені явища тобі хотілося кинути займатися активізмом?

Р: Ну, скоріше лише робота в команді. Це, поки що, змушує хотіти покинути низовий активізм і зосередитися більше на ГО, бо там все злагоджено, є трохи владності, але не настільки щоб ти відчував себе ніким, і більш конкретне бачення куди рухатися. Але, я знаю досвід людей, які працювали в мейнстрімних організаціях, а потім йшли з роботи, а активізмом займалися в низових ініціативах. Тому, це працює в обидва боки. В моєму випадку, я вже трохи втомилася спостерігати за цими конфліктами, бо вони забирають велику частину енергії учасників ініціативи, і на щось толкове в тебе не залишається ресурсів. А час і енергія це головні ресурси для низових ініціатив.

І: Чи хотілося б тобі приділяти більше часу та енергії еко-активізму?

Р: На даний момент ні.

І: Дякую. Ти мені дуже допомогла! Було справді цікаво поспілкуватися!

Р: Навзаєм! Будь-ласка.

ДОДАТОК В

Модель волонтерського залучення (Mark Pancer & Michael Pratt, 1999)

Фактори ініціації

Інструментальні
Збільшення можливостей
Інтерес
Кар'єрне зростання

Переконання
Релігійні
Персональні
Моральні

Вплив інших
Шкільні програми
Друзі
Викладачі
Сім'я

Підтримуючі фактори

Сприятливе середовище
Сім'я
Однолітки
Культура

Позитивні результати
Почуття того, що щось
змінюєш
Бути оціненим
Задоволення
Гарні відносини
Нові досвіди
Навчання

Негативні фактори

Неприємні завдання
Відсутність результату
Поганий колектив

Короткотривалі результати

Зміни в сприйнятті
та ставленні

Зміни в персоналії

Покращення навичок
та знань

Відкриття кар'єрних
шляхів

Особистісний ріст

Довготривалі результати

Розвиток
Волонтерської
"Ідентичності"